

№ 3-4, березень-квітень 2016 р.

Христос воскрес!

 A blue-toned illustration of a village scene. In the foreground, a group of children in traditional Russian folk costumes are playing a game of tag or hide-and-seek on a grassy hill. Some are running, while others are sitting or lying on the ground. In the background, a large wooden church tower with a multi-tiered roof stands prominently. The surrounding landscape includes rolling hills, trees, and a few small houses, suggesting a rural setting. The overall atmosphere is peaceful and festive.

Любов Харів – студентка першого року навчання за освітньо-професійною програмою «магістр» факультету міжнародних відносин.

A large black and white group photograph of the 1990-1991 Year 10 class and their teachers. The group consists of approximately 40 individuals, including students and five adults, posed in several rows in front of a light-colored building with vertical siding. The students are dressed in a variety of 1990s-era clothing, such as sweaters, patterned dresses, and jackets. The five adults, presumably teachers, are positioned in the front row, wearing formal attire like suits and a dress. The overall mood is formal yet celebratory.

Мирослава Горяча,
аспірант кафедри неорганічної хімії

Учителі 15 загальноосвітніх навчальних закладів міста Львова та Львівської області, викладачі п'яти вищих навчальних та працівники Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,

Манодж Кумар Бхарті: «Індія сьогодні така, якою Європа хоче бути завтра»

Сьогодні вона складається із 29 штатів і 5 унітарних територій, володіє 7, 516 км береговою лінією і має 22 (!) офіційні державні мови. З раннього дитинства кожного громадянина Індії навчають щонайменше трьом мовам – це рідна, англійська й хінді», – розповів Манодж Кумар Бхарті.

Під час зустрічі зі студентами та викладачами Університету Надзвичайний і Повноважний Посол зосередив увагу на кількісних показниках населення цієї країни. За словами дипломата, сьогодні в Індії проживає 1 мільярд 220 мільйонів осіб, з яких 375 мільйонів живуть заможні (за європейськими стандартами). У цьому контексті Манодж Кумар Бхарті підкреслив, що велика кількість населення тієї чи іншої країни – це радше перевага, яку можна використовувати для державних цілей.

Крім того, за словами дипломата, Індія є четвертою країною в світі за економічними показниками, і найбільшою англомовною нацією, яка має низку унікальних маловідомих фактів, що демонструють важливість і перспективність країни на світовій арені. «Напрацювання в нашій IT-сфері, сфері біотехнологій та фармацевтиці – визнані у всьому світі; 625 мільйонів осіб говорять англійською мовою, а армія, яка, до слова, ніколи не була завойовником і не атакувала жодну з країн світу, займає третє місце в світі за чисельністю і бойовою готовністю. У нас видають 5 600 щоденних газет і 15 000 тижневиків... Словом, Індія сьогодні така, якою Європа хоче бути завтра», – впевнено заявив Манодж Кумар Бхарті.

У рамках лекції посол наголосив на високому рівні демократичності та відкритості країни, відзначивши, що на виборах у 2014 році в Індії проголосувало 815 мільйонів виборців.

Під час лекції посол розповів студентам про безцінні надбання індійського народу – священні тексти індуїзму та їх тлумачення – Веди й Упанішади, які були написані у так званий «ведичний період» 3-4 тисячі років тому.

За словами дипломата, «у цих книгах були описані всі аспекти людського життя, починаючи від розташування планет до медицини». «Саме в стародавній Індії були закладені основи сучасної науки. Індійці подарували світові системи рахування, шахи як вид спорту та багато іншого. Неможливо заперечити той факт, що стародавні індійці знали все», – зазна-

чив Манодж Кумар Бхарті та продемонстрував студентам техніку швидкого множення багатозначних чисел.

Окремо дипломат порушив релігійне питання. «Для індійців релігія – це те, що існує над людьми, це істина, до якої потрібно прагнути», – сказав Посол. У цьому контексті Манодж Кумар Бхарті розповів аудиторії про популярні сьогодні заняття йогою, зазначивши, що «його – це не просто комплекс вправ для поліпшення свого фізичного тонусу, а це, насамперед, підготовка тіла і розуму до глибокої медитації».

Дипломат детально зупинився й на сучасному розвитку медицини в Індії, наголосивши на світовому визнанні, якості й купівельної спроможності населення, коротко розповів студентам про національну кухню Індії, одяг і ювелірні прикраси. Манодж Кумар Бхарті жартома сказав: «11% золота всього світу – на руках індійських жінок».

Розмірковуючи про майбутнє країни, Надзвичайний і Повноважний Посол окреслив три основні напрями розвитку Індії – дотримання демократичних цінностей, постійний ріст економіки й підвищення рівня освіченості населення.

На завершення зустрічі студенти мали змогу поставити гостю запитання. Зокрема, студентів цікавили питання щодо можливостей здобувати вищу освіту в Індії. Як зазначив Манодж Кумар Бхарті, 9 із 10 випускників школи хочуть мати вищу освіту, зокрема, стати лікарями.

«В Індії існує проблема відсутності місць для навчання в прямому сенсі. Тож багато випускників змушені їхати закордон здобувати вищу освіту. Лише в Україні медицину вивчають 6100 студентів з Індії. Ваша країна має надзвичайний потенціал і можливість збільшити цю цифру щонайменше в чотири рази, модернізувавши систему вищої освіти. До того ж країна зароблятиме додаткові мільйони доларів до державного бюджету. Але до цього варто лише докласти зусиль», – переконаний Посол.

Наостанок Манодж Кумар Бхарті оптимістично зазначив: «Індія – це те явище, яке повинно всіляко надихати кожного з нас».

Ірина Онисько
Фото Олександри Чури

Перспективи досліджень у галузі біотехнології антибіотиків

Упродовж 21-22 березня 2016 року з офіційним візитом кафедру генетики та біотехнології біологічного факультету відвідали професори Хіросімацького технологічного інституту (Японія) Козо Очі та Йошіказу Хірага.

Під час зустрічі генетиків Університету з японськими колегами йшлося про перспективи подальшої співпраці між кафедрою генетики та біотехнології і науковою групою професора Козо Очі – одного з провідних фахівців із біотехнології антибіотиків, який працює у цій галузі вже майже півстоліття і є близьким колегою професора Сатоші Омуре – нобелівського лауреата 2016 року в галузі фізіології та медицини.

Зазначимо, що кафедра генетики та біотехнології ЛНУ ім. Івана Франка та Відділ наук про життя Хіросімацького технологічного інституту спільно працюють над українсько-японським проектом «Рибосома як регуляторний елемент метаболізму: нове розуміння на основі підходів геномної інженерії» (професор Козо Очі та професор Богдан Осташ є співкерівниками проекту), який присвячений опрацюванню принципово нових підходів до конструювання бактерій-надпродуцентів антибіотиків із використанням механізмів генетичного регулювання на рівні трансляції та методів рибосомної інженерії.

Під час свого візиту до Львівського університету японські науковці зустрілися з працівниками, аспірантами й студентами кафедри генетики та біотехнології та ознайомилися із найновішими результатами наукової роботи українських учених.

Додамо, що в рамках наукового семінару кафедри 22 березня 2016 року професор Козо Очі прочитав лекцію, присвячену сучасним досягненням у галузі генної інженерії продуцентів антибіотиків та пошуку нових природних сполук, шляхам активування критичних генів бактерій та новітнім підходам до вдосконалення біотехнологічних продуцентів біологічно активних сполук.

Візит професорів Хіросімацького технологічного Інституту Козо Очі та Йошіказу Хірага – важливий етап у співпраці вчених кафедри генетики та біотехнології з японськими колегами.

Віктор Федоренко,
професор, завідувач кафедри генетики та біотехнології

Стратегічні партнерські взаємини

Ініціативи Центру американських студій факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка в співпраці з Інститутом Кеннана при Міжнародному науковому центрі імені Вудро Вільсона (США) та Українською асоціацією зовнішньої політики впродовж 12-13 квітня 2016 року в Університеті пройшла III Америкознавча мультидисциплінарна конференція: «Чверть століття українсько-американської дружби: досвід гідний майбутнього», при-

урочена 25-й річниці визнання США незалежності України.

Модератор конференції і голова організаційного комітету, директор Центру американських студій ЛНУ ім. Івана Франка, випускник програми Фулбрайта-Кеннана Роман Калитчак наголосив, що конференція є доброю нагодою ще раз поміркувати про перспективу українсько-американських відносин. Також він висловив сподівання, що змістовні дискусії, які виникатимуть у ході міждисциплінарної конференції, відбудуться у руслі конструктивного діалогу в приязній,

позитивній атмосфері. Окремо він висловив вдячність Інституту Кеннана у Вашингтоні за надану підтримку у проведенні конференції.

Від імені адміністрації Університету проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці Меріа Зубрицька привітала учасників, які представляли освітні й дослідницькі наукові центри та програми американознавчих студій, з початком роботи конференції. Меріа Олексіївна підкреслила, що, незважаючи на складний період, який переживає Україна, нам вдається зацентрувати увагу на позитивному досвіді нашої держави з іншими країнами. «І саме розвиток досліджень є ознакою плідної співпраці в майбутньому», – зауважила проректор.

Декан факультету міжнародних відносин професор Маркіян Мальський під час свого виступу зосередив свою увагу на важливості розвитку стратегічних партнерських взаємин між Сполученими Штатами Америки й Україною.

«Україні нині вкрай необхідний виважений, чіткий, неупереджений науковий аналіз того, що відбувається в наших стосунках», – зауважив Маркіян Зіновійович. Також він підкреслив, що результати наукових досліджень є потужним ресурсом, який слід ви-

користувати Україні для того, аби стати процвітаючою й успішною країною. «Участь американських учених у конференції, що проходить на базі ЛНУ ім. Івана Франка, є яскравим виявом налагодженого партнерства», – переконаний Маркіян Мальський. Підсумовуючи, доповідач наголосив, що для українських молодих науковців і студентів важливою є участь у програмах, які спільно реалізують американські та європейські науково-освітні центри, адже здобутий досвід і знання допоможуть обстоювати інтереси України на міжнародній арені. Заступник директора Інституту Кеннана та керівник Програми верховенства права при Центрі Вудро Вільсона Вільям Померанц запевнив, що Інститут Кеннана завжди готовий підтримувати ініціативи й допомогти в реалізації проектів, що сприяють налагодженню діалогу й порозуміння між Україною та США.

Директор Київського офісу Інституту Кеннана Катерина Смаглій зачитала вітальну телеграму від імені директора Програми імені Фулбрайта в Україні Марти Коломиєць, а також представила колегам праці, що стали результатом попередніх конференцій. Катерина Смаглій також розповіла про те, що Інститут Кеннана розвиває мережу своїх випускників для поглибленої співпраці зі США.

Володимир Хандогій, перший заступник міністра закордонних справ України, а нині Президент Україн-

ської Асоціації зовнішньої політики, розповів про організацію, яку він представляє. Зокрема, доповідач наголосив, що нинішня конференція – це «не ритуальна данина, а можливість осмислити історію взаємин між країнами, проаналізувати співпрацю між США й Україною, а також зазірнути в її перспективу в майбутньому».

Пленарне засідання конференції відбулось у форматі дискусії на тему: «Перспективи українсько-американських відносин». Науковець Одеського національного університету імені І. І. Мечникова Володимир Дубовик, випускник програми Фулбрайта-Кеннана виголосив доповідь на тему: «США та криза навколо України».

У фокусі наукових зацікавлень – правові, етичні, економічні та гуманітарні питання, зокрема питання безпеки в умовах збройного конфлікту та роль США в його врегулюванні; демократичні імперативи Америки в міжнародно-політичному розвитку; досвід протидії та боротьби з корупцією; дотримання принципів верховенства права та громадянської відповідальності; проблеми світової кризи та подолання її наслідків, розвиток малого і середнього бізнесу, залучення Україною світових інвестицій тощо.

Науковці не оминули увагою і мовознавчі та літературознавчі питання, представлено й доповіді з масмедійної тематики.

Анастасія Коник
Фото Ірини Онисько

Сертифікат для консула

Під час зустрічі адміністрації Львівського національного університету імені Івана Франка з консулом Генерального консульства Чеської Республіки у Львові Валерією Фюлевою Ректор Володимир Мельник вручив їй свідоцтво про підтвердження сертифікаційного рівня володіння українською мовою як іноземною.

За словами доцента кафедри українського прикладного мовознавства Данути Мазурик, Валерія Фюлеова підтвердила знання української мови як іноземної на рівні С1, що відповідає рівню володіння мовою досвідченого користувача.

У розмові з Ректором і проректорами Марією Зубрицькою та Романом Гладивським консул зазначила, що «однією з важливих складових роботи у сфері міждержавних відносин є володіння мовою тієї країни, де перебуваєш на дипломатичній службі, адже це дозволяє краще збагнути ментальні особливості того чи іншого народу».

Ректор Володимир Мельник привітав чеського дипломата із вагомим здобутком на шляху до інтеграції в україномовне культурне середовище

і наголосив, що своїм прикладом Валерія Фюлеова утворює українську як мову міжнародного спілкування.

Варто зазначити, що Центр міжнародної освіти спільно з кафедрою українського прикладного мовознавства здійснює сертифікацію знань з української мови відповідно до «Стандарту української мови як іноземної Львівського національного університету імені Івана Франка».

Львівський університет є доброю базою не лише для сертифікації знань з української мови, а й для її вивчення та підвищення рівня володіння українською мовою як іноземною.

Відділ тестування іноземних громадян з української мови та кафедра українського прикладного мовознавства мають багаторічний досвід співпраці з міжнародними мовними школами та центрами, які діють при міністерствах закордонних справ різних країн. Упродовж останніх кількох років представники дипломатичного корпусу, зокрема посли та консули Великобританії, консули Польщі, аташе з культури Японії, обирали Львівський національний університет імені Івана Франка як потужний осередок роз-

витку україністики, де вони вивчали українську мову та вдосконалювали свої знання.

Додамо, що відділ тестування іноземних громадян з української мови працює на базі Центру міжнародної освіти Інституту післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки. Важливим напрямом його роботи є сертифікаційне тестування для визначення рівня володіння українською мовою як іноземною (УМІ).

Для проведення тестування використовують мовні стандарти і відповідні тести, укладені викладачами підготовчого відділення для іноземних громадян. Відділ проводить сертифікаційні іспити з УМІ для всіх рівнів володіння українською мовою.

Усі охочі визначити свій рівень володіння українською мовою можуть це зробити у відділі тестування й отримати відповідний сертифікат, який засвідчує рівень їхньої мовленнєвої компетенції і дозволяє провадження освітньої, комерційної, консультативної та інших видів легальної діяльності на території України.

Ірина Онисько
Фото Олега Вівчарика

Жак Лежандр: «Мова, яку ви використовуєте, – це світ, в якому ви живете»

«М'яка сила і діалог культур: приклад Франкофонії» – центральна тема конференції-обговорення, що відбулась 18 березня 2016 року в головному читальному залі Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Про силу слова і вплив мови, про мову дипломатії в міжкультурному діалозі розмірковував Жак Лежандр, экс-міністр, сенатор, французький політичний і громадський діяч, який на запрошення Альянсу Франсез м. Львова в рамках Днів Франкофонії, був головним доповідачем згаданої конференції.

Бернар Ульят, директор Альянсу Франсез у Львові, представляючи гостя, наголосив на тому, що Жак Лежандр є відданим другом української спільноти, який щиро вболіває за долю України. Жак Лежандр за дорученням французької влади був офіційним міжнародним спостерігачем під час виборів 2014 року, також він – очевидець драматичних подій під час анексії Кримського півострова, з моніторинговими місіями неодноразово їздив на схід України – у Донецьк і Луганськ. Бернар Ульят переконаний, що подібні зустрічі й обговорення ключових питань є дуже важливими для зміцнення співпраці й утвердження України в європейській спільноті.

«Діалог культур – це наш хліб», – підсумував Бернар Ульят, розповідаючи про місію і завдання Альянсу Франсез м. Львова і програму Днів Франкофонії в нашому місті.

Жак Лежандр заповнив, що відвідини Львова – це здійснення його мрії. За дорученням французького Сенату він був у Україні, але нагода побувати в нашому місті випала йому вперше. Гість наголосив, що саме з огляду на те, що в Україні – війна, економічна криза, загострення соціальних проблем, мовне питання є вкрай актуальним.

«Україні потрібна особлива увага та підтримка європейської спільноти, – сказав экс-міністр, – Україна має бути визнаною Європою». Звернувшись із риторичним запитанням до учасників конференції-обговорення: «Чи на часі питання мови в Україні?», Жак Лежандр наголосив, що це ключова політична проблема.

Покликаючись на слова Бутрос Галі, єгипетського дипломата, політика, який з 1992 до 1996 року займав посаду Генерального секретаря ООН, Жак Лежандр зачитував:

«Використання мови – визначає співвідношення сили».

«Мова, яку ви використовуєте, – це світ, в якому ви живете», – наголосив Жак Лежандр. Відтак, володіння кількома мовами – це розуміння кількох світів. На переконання французького гостя, вибір мови – це надзвичайно важливий політичний вибір.

На прикладі Франкофонії гість поділився французьким досвідом організації, розвитку і співпраці франкомовного світу. Жак Лежандр докладно розповів про значення самого терміну «Франкофонія», який залежно від написання має різне трактування.

Мала і велика літера ФРАНКОФОНІЇ

Французький політик Жак Лежандр, кар'єра якого безпосередньо пов'язана з утвердженням і розбудовою Франкофонії, пояснив відмінності трактування значення самого терміна.

Франкофонія як загальна назва вживається для окреслення носіїв мови, а також тих осіб, які розуміють і можуть спілкуватися французькою мовою. До 66 млн французів-носіїв мови доєднуються приблизно 250-300 млн франкофонів – людей, які володіють французькою, але вона не є для них рідною. 25% представників європейської спільноти

розмовляють і розуміють французьку, відтак поряд з англійською і німецькою, вона є однією з найпоширеніших європейських мов.

Доповідач також окреслив кордони і території вживання французької мови на мапі світу. Жак Лежандр розповів про закономірності й тенденції розвитку франкофонного світу.

На конкретних прикладах гість продемонстрував особливості вживання французької серед різних соціальних прошарків населення в Алжирі та Квебеці. Так, широке вживання французької мови, її державний статус від Африканського континенту до Північної Америки визначається історичними обставинами та передумовами. Тоді, як зростання франкофонів у В'єтнамі, Камбоджі, Лаосі, а найбільше в Китаї зумовлене економічними чинниками. Оскільки китайці планують розширити ринки збуту на африканському континенті, то економічний розвиток власного бізнесу є мотиватором для вивчення французької мови, якою розмовляє Африка.

Резюмуючи розмірковування про візерунок франкофонів на мовній мапі земної кулі, Жак Лежандр наголосив, що «франкофонії займають важливе місце в світі та мають усі шанси утримати свої позиції упродовж усього XXI ст.».

Далі доповідач пояснив термін «Франкофонія», як власну, що вживається для позначення організації франкомовних країн. Період деколонізації у другій половині XX ст. розвивався різними шляхами. Він дав приклад і мирного вирішення питання, і досвід трагічного збройного протистояння. Але коли 1960-го року колишні французькі колонії проголосили свою незалежність, вони почали вступати до світових організацій. Згодом перед керівниками країн, які розмовляли французькою, постала потреба формувати одну «сім'ю». Туніс, Нігер, Сенегал і Камбоджа об'єдналися для взаємодопомоги й всестороннього розвитку співпраці між частково та повністю франкомовними країнами. Таким чином, голови держав стали батьками-очільниками Франкофонії. Пізніше до Франкофонії долучилась Франція і Канада.

Жак Лежандр розповів про створення та структуру організації на першому історичному саміті глав держав та урядів країн Франкофонії у Версалі, учасником якого він був. Наступний – відбувся у Квебеці. Відтоді найвищий форум Франкофонії проходить один раз на два роки по чергову в країнах-учасниках. На цих зустрічах обговорюють питання економічної, політичної та культурної співпраці, розмірковують про місце і роль французької мови у світі, обстоюють права людини, випрацьовують план скоординованих дій щодо вирішення глобальних проблем людства та викликів часу.

Підсумовуючи свої розмірковування про м'яку силу в діалозі культур, Жак Лежандр вказав: «Франкофонія з маленької літери – це літера лінгвістів-мовознавців, Франкофонія з великої – це буква дипломатії, організації».

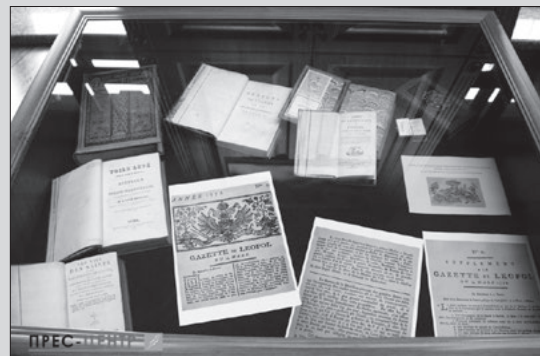
Анастасія Коник
Фото Олега Вівчарика

У рамках конференції-обговорення «М'яка сила і діалог культур: приклад Франкофонії» в головному читальному залі Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка відкрили виставку унікальних стародруків.

На експозиції були представлені:

- підручник з французької мови для студентів Львівської єзуїтської академії 1765 р.;
- програма іспитів у Львівському шляхетському колегіумі 1773 р. з переліком питань для тих, хто вивчав французьку мову;
- франкомовне мініатюрне видання Біблії 1752 р.;
- молитовник французької королеви Марії Лещинської (1703-1768) – дружини Людовіка XV;
- франкомовні видання з описами подорожей, наукові та художні тексти XVIII-XIX ст.
- унікальне франкомовне видання каталогу української вишивки Олени Пчілки, здійснене у Парижі після заборони друку українською мовою в Російській імперії (Емський указ 1876 р.)

В окремих стендах – підручники, посібники та дослідження французьких філологів Львівського національного університету імені Івана Франка та колег з інших українських ВНЗ, що користуються популярністю серед університетських франкофонів упродовж останніх 10 років.

Екс-міністр, сенатор Французької Республіки Жак Лежандр під час зустрічі вручив спеціальну нагороду верхньої палати парламенту Франції – Медаль Сенату директору університетської книгозбірні Василю Кметю за дослідження впливу французьких традицій на українську культуру, вивчення ролі франкофонії в інтелектуальному житті Львова й університетській науці, збереження та популяризацію пам'яток Наукової бібліотеки, що відображають давні українсько-французькі зв'язки.

Тетяна Шемберко

Засновник українського перекладознавства

Перекладач такого масштабу, як І. Франко, до того ж, великий письменник і літературознавець, не міг не цікавитися перекладом і як теоретик. Перекладознавчий доробок І. Франка деякою мірою вивчено на основі його розвідок і рецензій, однак епістолярій письменника – з погляду перекладознавчого – ще частково цілина.

Перекладознавство як наукова система, що охоплює історію, теорію, методику, практику, критику та дидактику перекладу, почало формуватися в окрему комплексну загальнофілологічну дисципліну в 20-х рр. ХХ ст. Тепер ця система ускладнилася ще низкою сучасних філологічних пошуків, серед яких – соціолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, когнітивістика й ін. Та основи цієї науки заклали діячі минулих епох.

Переклад з'явився в нас разом із писемністю, і більшість українських письменників перекладали. У статті «Адам Міцкевич в українській літературі» І. Франко цитує слова Л. Боровиковського, який писав у листі до М. Максимовича 1836 р. у зв'язку з перекладом сімох віршів з циклу «Sonety Krymskie» А. Міцкевича: «Я навчився польської мови власне для того, щоб мати можливість принести користь Україні» [5. – Т. 26. – С. 386] (Далі, посилаючись на це видання, вказуватимемо лише том і сторінку). Більшість українських письменників можуть підписатися під цими словами.

Зародження й становлення перекладацької думки й теоретичних вимог до перекладачів в Україні припадає аж на 60-70-ті роки ХІХ ст. 29 березня 1864 р. у Львові започатковано постійний український народний театр мелодрамою «Маруся» за однойменною повістю Г. Квітки-Основ'яненка. Ця видатна культурна подія спричинила потребу в перекладених творах. Незабаром артисти театру різко відчули дошкулюну скромність українського театрального репертуару, зрозуміли, що потрібно його збагатити світовою класикою. Уже в 1864-65 рр. у репертуарі театру було понад п'ятнадцять французьких п'єс. Тодішні глядачі були вимогливими до свого театру, а ще вимогливіші до перекладів з іншомовної літератури. Перекладачі звернулися, зокрема, до скарбниці В. Шекспіра [6]. Перша спроба належала П. Свенціцькому, поляку, родом з Східної України, якого І. Франко у статті «Руський театр в Галичині» охарактеризував як «чоловіка дуже спосібного і поступового, щирого демократа» [Т. 26. – С. 365]. У газеті «Слово» та в літературно-науковому журналі «Нива» з'явилися перші переклади, а також висловлювалися окремі вартісні думки про вагомість і специфіку перекладацьких здобутків. Так, у редакційній статті «Ниви» за 20 січня 1865 р. читаємо: «У третьому номері почнемо друкувати переклад найславнішого світового генія В. Шекспіра – трагедію «Гамлет». Це – перший переклад нашою мовою славно цього твору, з яким зв'язаний і той важливий факт, що тим перекладом рідна наша мова здобуває собі становище літературної між європейськими мовами» (подано за чинним правомислом. – Р. 3.). Автор зазначеного вище перекладу – П. Свенціцький був одним з перших, хто намагався ставити науково обґрунтовані вимоги до перекладу.

1881 р. у Києві виходить невеличка книжечка творів М. Гоголя в українському перекладі Олени Пчілки. У ній перекладачка помістила «Прислів'я» – свою передмову, у якій обґрунтувала потребу донести Гоголеву творчість до українського читача та зупинилася на специфіці відт Франко писав: «В ворення поетики М. Гоголя засобами української мови. 1892 р. у Львові опубліковано «Книгу пісень» Г. Гайне в перекладах Лесі Українки й Максима Ставицького (Славинського). Передмову до цього видання написала також Олена Пчілка, наголосивши на вагомості перекладів й складності праці перекладача. Певні зауваги до своїх перекладів висловлювали П. Куліш, М. Старицький, П. Ніщинський, С. Руданський. Очевидно, усе це було на початковому рівні, зокрема, якщо порівняти зі Західною Європою, де теоретики перекладу дуже давно опублікували перші перекладознавчі нариси, передусім Е. Доле у Франції 1540 р. («La manière de bien traduire d'une langue en autre» – «Способи доладного перекладу з однієї мови іншою»), Е. Ф. Тайтлер в Англії 1791 р. («Essays on the principles of translation» – «Нариси про принципи перекладання»), мадам де Сталь у Франції 1801 р. («De l'esprit des traductions» – «Про дух перекладу») та ін.

І. Франко сам захоплювався численними своїми друзів до перекладання. Він був переконаний у важливих культурно-історичних функціях літератури для розвитку

та зміцнення нації. Переклад був для нього і рушієм суспільно-історичного процесу, і могутнім націєтворчим чинником, й об'єктом лінгвістичних досліджень. Саме тому він вважав одним із методів перекладача – популяризаторський, однак при тому він вимагав точності у відтворенні багатоаспектних рис оригіналу [Т. 26. – С. 307-316].

У листі до М. Драгоманова 20 березня 1889 р. І. Франко писав: «Ще одна до Вас просьба: будьте ласкаві замовити для мене яке добре видання Дантової «Divina Commedia» з коментарієм, хотілось би для віддиху навідуватися до тої колосальної святині середньовічного духу, головню задля недосажної простоти і грандіозності її стилю. Може, удасться дещо і на наше бідне поле перенести» [Т. 49. – С. 203]. У листі до цього ж адресата від 1 січня 1895 р. читаємо: «Чи панна Леся не мала б охоти взяти на себе труд перекласти «Горквмаду» Віктора Гюго? Я дуже бажав би напечатати сю драму по-нашому, і думаю, що кращого перекладача не знайду. А праця, здається, була б і любя, хоч, звісно, не легка» [Т. 50. – С. 9]. Саме завдяки наполегливим старанням І. Франка у Львові публікували свої твори письменники та перекладачі зі Східної України, зокрема поет-мученик, поет-каторжанин П. Грабовський.

Перекладознавчі розвідки І. Франка мають надзвичайне значення не тільки фактичними даними, а й зауваженнями, роздумами щодо суті перекладу, які в них автор розсилає щедру рукою.

Був переклад для нашого поета і цікавою співпрацею між авторами оригіналу й перекладу. Він був переконаний, що ніякий переклад не вийде дійсно живий і гарний, якщо в серці перекладача немає гарячої симпатії до перекладуваного автора [Т. 35. – С. 405]. Так, у передмові до власного перекладу збірки байок У. Бонера (Бонерія), німецького поета ХІХ ст., І. Франко писав, що назвав збірку «Скарбничка» (в оригіналі – der Edelstein) та вложив у неї частку своєї душі [Т. 13. – С. 37]. У листі до А. Кримського 29 листопада 1890 р. І. Франко писав: «В поемі Фірдусі велика сила такого чисто людського елемента, котрий ніколи не устаріє. Антологія найкращих уступів з його Шахнаме, от так на том в 15-20 листів друку, була б гарним здобутком для нашої перекладної літератури» [Т. 49. – С. 263]. Справедливо стверджує один із авторитетних сучасних франкознавців М. Інатюк: «1893 р. І. Франко мав намір захистити дисертацію у Відні. Він не просто намагався одержати науковий ступінь доктора, а радше познайомитися з науковцями. Живучи в багатонаціональній країні, саме на той час була Австро-Угорська монархія, якою І. Франко, продовжуючи традиції М. Драгоманова, зробив найбільше для популяризації української літератури, перекладаючи твори українських письменників іншими мовами, пишучи наукові та популярні розвідки про Україну, українську літературу чужими мовами» [1].

«Перекладаю лише такі твори з чужих літератур, які, читаючи, маю враження, що передо мною відкривається новий світ чи то думок, чи поетичних образів, і хотів би своїми перекладами викликати таке саме враження в моїх читачів», – писав І. Франко в післямові до перекладу Овідієвої поеми «Ібіс» 5 червня 1915 р. [Т. 9. – С. 484].

«Передача чужоземної поезії, поезії різних віків і народів рідною мовою збагачує душу цілої нації, присвоюючи їй такі форми і вирази чуття, яких вона не мала досі, будучи золотий міст розуміння і спочування між нами і далекими людьми, давніми поколіннями» [Т. 5. – С. 7] – так у передмові до своєї збірки «Поєми», що вийшла друком 1899 р., І. Франко ствердив значення перекладної літератури в націєтворчих вимірах. За останнє сторіччя ще поглибилося розуміння перекладу. Тепер ми переконані, що переклади збагачують не тільки цільову літературу, а й загальну скарбницю світової літератури, що є не лише сумою найкращого з національних письменств. Це – нова якість, що виникає завдяки свідомому обміну культурними цінностями між народами.

Те, що І. Франко писав про Й. В. Гете: «Бувши одним з творців німецького національного почуття, він рівночасно був одним з творців того наскрізного новочасного універсалізму, що обіймає цілий світ ідей, чуття і краси, щоб тим сильніше любити, тим вище піднести своє рідне» [Т. 13. – С. 367], повністю характеризувало І. Франка.

Працюючи над перекладами, І. Франко завжди спирався на глибоке знання культури й історії різних народів і на власні історико-літературні дослідження. Здебільшого він супроводжував свої, а також

чужі переклади історичними та бібліографічними коментарями, а інколи цілими розвідками про епоху, коли творив той чи інший автор, і про літературно-громадське значення твору, про труднощі, що виникають при відтворенні його поетики засобами української мови.

І. Франко ґрунтовно досліджував історію українського художнього перекладу. До історії перекладу він підходив, як до історії загалом. У своїй філософській праці «Мислі о еволюції в історії людськості» 1881 р. він дає таке визначення історії: «Під історією розуміємо слідження внутрішнього зв'язку між фактами, т. є. таке угруповання поєдинчих, важніших і дрібніших фактів, щоб з них виходив якийсь сенс, т. є., щоб видно було певні основні закони природні, правлячі тими фактами і викликаючі їх» [Т. 45. – С. 77]. Отже, факти – вагомі, але ще вагомніше їхнє осмислення.

І. Франко ввів в обіг чимало фактажів та намагався осмислити його науково в широкому історико-філологічному контексті. Він подав історію сприйняття творчості А. Міцкевича українськими читачами в статті «Адам Міцкевич в українській літературі», започаткував дослідження німецькомовної шевченківки статтями «Шевченко в німецькому одязі», «Шевченко по-німецьки», що залишаються дотепер повноцінними зразками перекладознавчого аналізу. І. Франко, автор понад п'ятдесяти шевченкознавчих студій різними мовами, включаючи німецьку й польську, та сам перекладав двадцять Шевченкових творів німецькою, називав поетів творів «наскрізь національними і своєрідними» і на обширному фактажі стверджував, що незвичайна простота Шевченкового вислову, його мальовничість та натуральність ваблять перекладача, але щокрок створюють великі, часто незборимі труднощі при перекладанні. І. Франко підкреслював, що для відтворення Шевченкового слова іншими мовами потрібні «золотарі з дуже делікатним струментом і дуже ніжною рукою» [Т. 35. – С. 196]. Цікаво, що подібно характеризує І. Франко поезію К. Гавлічка-Боровського з погляду перекладацьких можливостей: «Незвичайна простота Гавлічкової поезії – се тільки зверху маска; вона криє в собі незвичайну глибину, і сміливість думки, і незвичайну влучність та епіграматичну прецизію вислову» [Т. 26. – С. 514].

І. Франко досліджував перекладацький доробок Л. Боровиковського, М. Старицького, С. Руданського, А. Кримського, П. Куліша, П. Ніщинського, О. Маковея, А. Крушельницького, О. Шухевича й ін. Оскільки в Франкову епоху перекладознавство лише зароджувалося, науковцю доводилося обмежуватися передусім рецензіями, передмовами й післямовами та часто писати абеткові істини (на взірць того, що перекладач повинен добре знати і мову, з якої перекладає, і мову, якою перекладає). Велика заслуга І. Франка саме в тому, що в таких умовах він зумів піднятися на вершину перекладознавчої думки – і не тільки свого, а й нашого часу.

Аналізуючи оригінальний твір як філолог, І. Франко згодом синтезував його рідною мовою як поет. Критикуючи ту чи іншу інтерпретацію, дослідник водночас указував, яким чином, якими словами чи зворотами було б доречно відтворити певну думку оригіналу. Роблячи лінгвістичний і перекладознавчий аналіз чужих інтерпретацій, І. Франко часто пропонував читачам для зіставлення власні – дослівний і віршований – переклади. Так, у рецензії на переклад трагедії Софокла «Антигона», зроблений П. Ніщинським, він зупиняється, зокрема, на українському перевтіленні хорів Софокла, що, на його гадку, «належать до найкращого і наймогутнішого, що коли-небудь сотворила муза» [Т. 26. – С. 311]. І. Франко висловлює думку, що перший хор перекладено найслабше, цитує першу строфу цього хору в перекладі П. Ніщинського і для зіставлення наводить свій послівний і віршовий переклади [Т. 26. – С. 311-312]. Так, шляхом зіставлення перекладу з першо-

твором та окремих перекладів між собою, І. Франко започаткував методику перекладознавчого аналізу, уперше в українській філологічній науці обґрунтував концепцію перекладу як єдності літературознавчих, лінгвістичних, лінгвістичних, етномовних, психологічних, психолінгвістичних та естетичних чинників.

Тема «І. Франко як перекладознавець» безпосередньо пов'язана з іншою – «І. Франко як редактор перекладів та видавець». На жаль, її ще майже не досліджено, бо лише окремі перекладознавці працювали з рукописами. Мабуть, найглибше в минулому досліджував цю проблему Я. Гординський, який, опрацювавши рукописи Кулішевих перекладів драм В. Шекспіра та зіставивши їх з першодруками, дійшов висновку, що І. Франко вніс близько шести тисяч різних виправлень до перекладів П. Куліша [2]. Правда, не всі схвалювали виправлення І. Франка. Так, М. Лисенко в листі до І. Франка від 26 вересня 1899 р. дуже просив його ставитися до виправлень Кулішевого обережно, бо ж ідеться про дуже глибокого знавця нашої мови [4]. Тепер, у зв'язку з повним виданням творів П. Куліша, є надія, що будуть доступні автентичні рукописні переклади П. Куліша поряд з друкованими (після Франкових виправлень), отже, стане очевидною стратегія П. Куліша як перекладача та І. Франка як редактора перекладів.

Перша перекладознавча студія І. Франка – передмова до його перекладу І частини трагедії Й. В. Гете «Фауст» (на жаль, М. Возняк опублікував її лише 1941 р. у журналі «Література і мистецтво») – датується приблизно 1880 р., друга передмова до того ж видання – 21 листопада 1881 р. [Т. 13. – С. 174-180]. «Український текст і польський переклад. Дещо про штуку перекладання» – І. Франко написав 8-24 травня 1911 р. [Т. 39. – С. 7-20]. Цікаво, що з'явилася вона в журналі «Учитель» (числа 13-14 та 15-16 за 1911 р.) Українського педагогічного товариства. Мабуть, І. Франко прагнув, щоб педагоги зрозуміли необхідність лінгвістичного та перекладознавчого аналізу й навчали учнів розуміти твір, відчувати його і розумом, і серцем. Згодом І. Франко вніс деякі виправлення й уточнення в текст своєї перекладознавчої статті і видав її окремою книжкою 1912 року.

Вона залишається дотепер неперевершеним зразком перекладознавчого аналізу, зокрема цікавого ще й тим, що цей аналіз зробив автор оригіналу. «Ця робота Франка є не стільки практичним порадищем для перекладачів, скільки справжньою теорією перекладу, створеною на основі його довголітньої перекладацької практики і творчих пошуків у повному погодженні з його світоглядом і літературно-теоретичними поглядами» – так оцінив цю працю О. Домбровський [3. – С. 308]. І. Франко завжди рішуче виступав проти перекладацького недбалства, непотрібних розширювань тексту (ампліфікацій, відсебеньок – вживаючи сучасні терміни). Так, у статті «Адам Міцкевич в українській літературі» він порівнює першу строфу поезії «Чати» з українською інтерпретацією М. Старицького та вказує, що цей переклад не належить до найкращих інтерпретацій загалом дуже доброго перекладача через «велику кількість непотрібних додатків, вставок, прикметників і фальшивих рядків при викінченій віршованій формі» [Т. 26. – С. 389].

Якщо порівнювати висловлювання І. Франка про суть художнього перекладу в різні періоди його творчості й теоретичні настанови студії про польський переклад «Каменярів», де дослідник уже в останньому періоді своєї творчості узагальнив високі мистецькі вимоги, яких усе життя намагався в міру можливостей дотримуватися, – то можна ствердити, що Франкові погляди на переклад, деталізуючись, розвиваючись та удосконалюючись, принципово не змінювалися, хоча можемо простежити, усе чіткіше розуміння перекладу як єдності літературознавчих, мовознавчих, психологічних, етнокультурних, естетичних і дидактичних проблем.

«Переклади чужомовних творів, чи то літературних, чи наукових, для кожного народу являються важним культурним чинником, даючи можливість широким народним масам знайомитися з творами й працями людського духу, що в інших краях у різних часах причинилися до ширення просвіти та підняття загального рівня культури» [Т. 39. – С. 7] – такими словами починається найвагоміша перекладознавча студія І. Франка. У ній (як і в інших перекладознавчих працях) наголошується на великому громадянському значенні перекладної літератури, що допомагає людям духовно збагачуватися та культурно зростати завдяки творам найкращих авторів інших народів, які, піднімаючись своїм талантом над загальним рівнем, духовно підносять свій народ, а разом з ним і все людство.

Щодо визначення вагомості перекладу, то корисна Франкова перша передмова до власного перекладу першої частини «Фауста» Й. В. Гете. У ній автор підкреслює, що «найвища ціль літератури, поезії, штуки, так як і науки, є чоловік, правдивий, живий чоловік, людська одиниця і людська громада» [Т. 26. – С. 159] та що «література – це передовсім свідомо, розумна праця» [Т. 26. – С. 157].

Продовження на стор. 9

9 березня 2016 року академічна спільнота Львівського національного університету імені Івана Франка на чолі з Ректором Володимиром Мельником взяла участь у заходах з нагоди відзначення 202-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Покладанням квітів до пам'ятника Великого Кобзаря представники Університету вшанували пам'ять Пророка української нації. Традиційно цього дня в спільному виконанні учасників заходу та Народної чоловічої хорової капели «Прометей» ЛНУ ім. Івана Франка прозвучали безсмертні твори Тараса Шевченка.

Поетичний вінок Кобзареві

Літературно-музичною композицією «Поетичний вінок Кобзареві» 10 березня 2016 року урочисто відзначили 202-гу річницю від дня народження Тараса Шевченка студенти та викладачі геологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Декан геологічного факультету, професор Микола Павлунь звернувся до присутніх зі вступним словом, під час виголошення якого зацентрував увагу на ролі творів геніального українського поета в контексті сучасних подій в Україні.

Ведучі вечора – студенти Галина Яромій і Руслан Карелов розповіли

про життєвий і творчий шлях Тараса Шевченка – людини незвичайної долі й незвичайного таланту, яка здобула світову славу.

«Увібравши в себе душу народу, він підніс його духовну велич і красу на найбільшу височину», – зазначила ведуча.

Геніальність Шевченкового слова по-новому відкривалась у декламації його поетичних творів та авторських віршів про Кобзаря відомих українських поетів у виконанні студентів геологічного факультету Марії Андреевої, Христини Пукач, Галини Кузь, Тетяни Юришин, Катерини Степаненко, Олександра Демуса, Христини Бобович і доцента кафедри загальної та регіональної геології Юрія Маковського.

Музичною окрасою вечора стало звучання творів Тараса Шевченка у майстерному виконанні Народного дівочого хору «Ліра» під керівництвом Оксани Мельничук.

На завершення урочистостей учасники вечора виконали «Заповіт».

10 березня 2016 р. у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка – з нагоди річнниці від дня народження Тараса Шевченка – серед бібліотекарів було проведено авторську гру «Літературна монополія» (організатори та модератори: завідувач сектору бібліології науково-бібліографічного відділу, кандидат історичних наук Ігор Петрій, бібліотекар науково-методичного відділу, кандидат історичних наук Леся Купин, завідувач відділу культурно-просвітницької роботи Роман Лаврентій).

Бібліотекари Наукової бібліотеки ЛНУ ім. Івана Франка та Львівської обласної бібліотеки для дітей, працюючи в командах, мали нагоду в ігровій формі перевірити свої знання поетичних текстів Кобзаря, впізнаючи твір за цитатою або ж продовжуючи вірш з розпочатих модератором рядків. До того ж, важливу

складовою гри було вміння організувати процес «комплектування бібліотеки» (купуючи у процесі гри видавництва чи колекції творів вітчизняної та зарубіжної літератури), налагодити чітку співпрацю у команді та підтримувати переможний дух. Нагородою для переможців стали нові книжкові видання та комплекти «шевченківських» книжкових закладок Наукової бібліотеки Університету.

Роман Лаврентій

Світе тихий, краю милий...

Літературно-музичною композицією «Світе тихий, краю милий, моя Україно!» факультет іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка 24 березня 2016 року вшанував пам'ять постатей, які ознаменували не лише українську літературу та культуру, а й історію нашої країни.

Традиційні відзначення Шевченківських днів в Університеті на факультеті іноземних мов були творчо об'єднані з подіями сучасності.

«За останні два роки дуже несподівано – пострілами снайперів, вибухами снарядів і гранат – увійшла в нашу новітню історію й наше життя ще одна дата – 20 лютого, коли ми вшановуємо Героїв Небесної сотні – тих, хто ціною власного життя, великої людської, громадянської і національної відваги став на захист гідності своєї Батьківщини», – зазначила під час вступного слова заступник декана з виховної роботи Ганна Кость.

«Їх назвали Небесною сотнею, яка відлетіла у, можливо, незнану, але «легендарну країну», за словами Лесі Українки, країну, ім'я якої «Вічна слава». Саме словами Тараса Шевченка «Борітеся – поборете, вам Бог помагає» звертався до всіх українців Сергій Нігоян, вірменський юнак, щире серце якого з однаковою силою билось один раз за свою першу Батьківщину – Вірменію, а другий – за Україну», – актуалізовуючи пророчі слова класиків української літератури Тараса Шевченка та Лесі Українки, Ганна Мирославівна зацентрувала увагу на перших кривавих жертвах Майдану – Героях Небесної сотні.

Звертаючись із риторичним запитанням до учасників заходу, заступник декана факультету іноземних мов відповіла на нього, цитуючи твори Тараса Шевченка та Лесі Українки: «Чи могли ми чекати, що отой Шевченківський «світ ясний, світ тихий, вольний» буде «багрянцями закрито і розп'ятієм добито»? «Минають дні, минає літо, а Україна, знай, горить», бо ворожий чобіт

знову допче наші степи, заливає кров'ю наші поля, ненаситий москаль розриває могили старих дідів, розкопує льохи, а що шукає? ... Як сумно, що саме такі Шевченкові слова стали актуальними в наші дні. Пішли в бій сини України – зовсім юні та сивочолі й статечні. Полишили своїх коханих, сестер, матерів. І знову, як у Лесі Українки, припадають, «мов ластівки, мов соловейко на камені, сльозами-співами, ридають», згадуючи своїх найдорожчих».

Університету Марії Стецько, Христини Дзямко, Ірини Захарків, Анни Свєридюк створили неповторну атмосферність літературно-музичного вечора.

Глибоко й проникливо, справжнім криком душі озвався в авторській поемі Вікторії Худз'юк біль від пережитого впродовж останніх двох років, від грубого вторгнення агресора на територію рідної країни.

Дует викладача кафедри німецької філології Оксани Шаряк і студента

«Та оновиться земля, уміється вранішньою россою, оживуть Шевченкові степи, «озера вольнії, широкі» «і на оновленій землі врага не буде, супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люди на землі», – Шевченковим поетичним словом Ганна Кость завершила свій виступ.

Переплетення сильного Шевченкового поетичного слова з ліричною поезією Лесі Українки та Ліни Костенко, яку декламували студентки І-III курсів Зоряна Теличко, Ольга Гуляк, Леся Гудима, Софія Гуліна, Ірина Федаш, Ірина Кузик, Анна Герич, Софія Бойко, у музичному обрамленні автентичного співу Ольги Конарської, мелодій у виконанні скрипальок Народного камерного оркестру

І курсу Юрія Пацюрка виконав пісню на слова Тараса Шевченка «І смеркає, і світає», покладені на авторську музику Оксани Шаряк.

Категоричним імперативом прозвучали завершальні слова з поеми студентки Вікторії Худз'юк: «Ми розправим крила», «Україна у моєму серці», «Україна в тебе, Україна всюди», «Люби Україну! Люби її! Крапка!», які додали учасникам вечора життєствердні сили та віри в краще майбутнє для кожного з нас, для всієї країни.

Тетяна Шемберко
Фото Олега Вівчарика

Валерій Шевчук про Тараса Шевченка

З нагоди 202-ї річнниці від дня народження Тараса Шевченка 9 березня 2016 року в Акторській залі Львівського національного університету імені Івана Франка відбулась Урочиста академія, під час якої студенти факультету культури та мистецтв презентували інсценізацію містерії «Великий льох».

Слово про Тараса Шевченка як Апостола української нації виголосив Doctor Honoris Causa Львівського університету, письменник, лауреат Шевченківської премії Валерій Шевчук. «Не можна не помітити цікавий феномен: попри час Шевченко залишається напролюд актуальним для нас. Він – наш, а ми – його. І доки буде ця злука, доти ми будемо захищені не так іншими, як самі собою», – зауважив письменник.

Порівнюючи траєкторію змін історичних періодів нашої держави зі символом Фенікса, Валерій Шевчук зазначив: «Протягом своєї історії Україна ніби меркла, занепадала, а потім приходив час її воскресіння. Так склалося, що в найважчі для неї часи приходили люди, здатні відродити українську націю».

За словами письменника, Тарас Шевченко народився саме тоді, «коли українського на Україні залишилось уже дуже мало, тоді, коли призначення української нації, її конечність була в тому, щоб розчинитись у російському морі». «Та Шевченко і його побратими заявили й довели, що «немає російського моря, а лише струмок чи річка». Їм вдалося оживити народ у сумний для України час», – підкреслив Валерій Шевчук.

Така ж тенденція спостерігалась і в 30-ті роки ХХ століття, коли в час геноцидного знищення українського народу народились шістдесятники. «У цьому страшному часі з'явилися на світ діти, які дерзновенно принесли нове відродження», – сказав письменник, який і сам належить до когорти шістдесятників.

«Так завжди було: піднесення – занепад, занепад і піднесення. Попри знищення, ми оживали й відроджувались», – наголосив Валерій Шевчук.

На думку Валерія Олександровича, держави – тимчасове явище в суспільстві, а народ і нація – Боже творіння і знищувати це творіння – великий гріх і страшний злочин.

«Ми ніколи нікого не завойовували, не поглинали. Ми хотіли бути собою для наших дітей, для внуків, взявши науку наших батьків», – додав літературознавець і зацентрував увагу присутніх на подіях, які в останні роки відбулись в Україні.

«У кожного народу є посланці Божі, які задля його відродження приходять до нього в найскрутніші часи. Шевченко ж був вище посланця. Він був Апостолом. Йому доля судила з'явити, відродити, наповнити українську націю енергією до самовідродження й самовоскресіння», – висловив переконання Валерій Шевчук.

За словами письменника, асоціативно Шевченко постає перед нами як духовний наставник родини, а відтак і суспільства. «Він єднається зі своїм народом у дусі в одне віще і вічне тіло. Він прийшов до нас у наших батьках, у тих хлопцях, які пішли захищати цілісність і незалежність нашої держави. Дух нашого Апостола ми відчували й на Майдані, його дух ми відчуваємо й нині», – сказав Валерій Шевчук.

На глибоке переконання майстра слова, ми маємо виявляти Тарасові Шевченку велику шану, як діти до свого батька. «Бо доки матимемо в собі святу Божу частку Шевченка – ніщо і ніхто нас не знищить», – вважає письменник.

На завершення Урочистої академії Валерій Шевчук подарував Ректорові Університету, професорові Володимирові Мельнику книгу, видану з нагоди 400-ліття від часу заснування Києво-Могилянської академії. Від імені академічної спільноти нашого Університету Володимир Петрович вручив Почесному докторові Львівського університету збірник шевченкознавчих праць.

Тетяна Шемберко
Фото Олега Вівчарика

Шевченко в залізнім жилеті

Одного з переломних днів Революції Гідності київські актори подарували майданівцям з франківської сотні невеличку розривку, запросивши їх на «прогон» вистави «Шева forever або солдат Шевченко». Годину десять хвилин із камерної сцени на Прорізній говорили таки музи. Натомленням хлопцям сподобалася гра акторського тріо (Р. Семисал, Ю. Шульган, Ю. Заремба), креатив режисера-сценариста (Р. Семисал), атмосфера театрального затишку... Та й тема не могла полишити байдужим: найважчий період життя Тараса, коли «знушальна муштра виснажує тіло, а заборона писати і малювати – душу. Україна стає далекою, примарною, безнадійною мрією... Єдине, що підтримує його – листування з найвідданішими друзями – княгинею Варварою Репніною, Михайлом Лазаревським і Миколою Костомаровим» (з анонсу афіші). Нібито й так, однак після «прогону» відчуття охопила амбівалентність. Нібито й так, та при цьому щось рішуче навспак... Перепитав у хлопців: може, то тільки в мене деренчить камертон?... Та ні, визнають: постановка хороша, фахова, лиш ідея якась «гнилувата»... якось дивно, аби отакий Тарас Шевченко «написав те, що написав»... У вистави над-ривна тональність. Т. Шевченко карається, мучиться, якщо й не кається, то принаймні «по-людськи» дуже шкодує за зламаним особистим життям, рветься на волю й у розпачі визнає, що він уже не той, яким був раніше, що ми бачимо «изнанку» його колишнього... А ще він упродовж усієї вистави малює автопортрет, інтригуючи глядача оберненою в закулісся лицьовою стороною мольберта. Що то там за секрет? «Мить істини» настає під завесу. Очікуваним одкровенням виявляється портрет 1848–1849 років, на якому Тарас крокує берегом Аральського моря... без штанів і білизни... Крупним планом – оголені геніталії... Зрештою, кожен охочий має змогу оглянути цей автошарж у книзі Григорія Грабовича «Шевченко, якого не знаємо»¹, чи, приміром, – у сумнозвісному опусі Олеса Бузини «Вурдалак Тарас Шевченко»², де його вміщено біля титулу, вочевидь, як свідчення граничної «відвертості» автора... До О. Бузини, ясна річ, запитань уже давно немає. Але от... «Шева forever...»?!

Ні, не про те був отой надрив, не шаржовано – ота відвертість-«изнанка»... Я не прихильник цнотливих замовчувань-оминань незручних фактів і янчів, але пропонувати цього портрета на так би мовити візуальний образ-підсумок цілої п'єси – те саме, що завершувати драму «капсуником» чи трагедію фарсом. Елементарна жанрова невідповідність, про яку після «прогону» я сказав авторові-виконавцю. Роман Семисал рішуче не погодився, наголосивши, що «для режисера це принципово», що свого часу цей автопортрет справив на нього велике враження, і що це – не шарж... Така дивна переконаність, буцім відсутність штанів наблизить Кобзаря до глядача, буцім у такій «іпохасті» в нім оголяться якісь потаємні сенси, буцім у цій власне й полягає оте «одбронзовина» од совіцько-народницьких кліше, ідеологем і штампів, задля якого він «тихо втік із постаменту, свого діджавісний моменту» (за Сергієм Жаданом).

Щось подібне доводилося спостерігати недавно і в одному із львівських культурних середовищ, де шукали «оригінальних» способів пошанування 200-ліття. Найбільшим успіхом користувались ідеї у стилі «Скиннє з Шевченка шапку та отого дурного кожуха...» (за Іваном Драчем) – і вдягніть його в улюблену енотову шубу, поведіть на дотепно інсценізовані посиденьки товариства «мочемордів», а відтак посадіть на бричку і нехай тріумфально в'їде до Львова, зійде біля свого пам'ятника і роздає автографи, мов той Гоголь на Сорочинським ярмарку, та розповідає шанувальникам історію свого успіху: навчання в тодішньому «гарварді» (імператорський академії художеств), дружба з найкрутішими сучасниками, звання академіка, гроші-слава-жінки...

Якраз там, біля постаменту його пам'ятника, стоїть львівський Майдан... Сумніваюся в успіхові отієї автограф-сесії. Я не про те, що живого Т. Шевченка треба знов заливати мертвою бронзою. Я про те, що сучасному українцеві значно важливіше й цікавіше від подробиць життя Шевченка-«приватної людини», Шевченка-«такого, як кожен із нас», Шевченка, «якому ніщо людське не чуже», знати Шевченка таки яко Шевченка... Таки єдиного й унікального, таки генія й «незбагненого апостола» (за Василем Пахаренком), таки першого, котрий означив справу, за яку стоїмо...

Коли людини завтра на барикади, їй важить знати – що сказав би на це Шевченко, а не в що він зодягнений, у кожух чи енотову шубу... Утім, якби нині він оновлював свій гардероб, то, звичайно ж, би справив собі й шолом, і бандану, і залізний жилет... Цей «головний екстреміст Майдану»... Восени 1857 року вчорашній солдат Т. Шевченко зійшов із пароплава у Нижньому Новгороді. Кілька місяців очікував дозволу на в'їзд до столиці. Почувавсь «на такій волі, як собака на прив'язі», однак найважливішим було не це, а те, що з-під пера знов полилася поезія. Серед

творів хрестоматійно знаного Нижньоновгородського періоду чільне місце за «Неофітами» – поемою з часів раннього християнства.

Чому неофіти і кого Т. Шевченко мав на увазі? Коли в людини забрано десять років життя у розповні сил, вона не може не задати питанням: а чи не дарма все було? Чи вартує такої жертви те, за що тебе розіп'ято? Ні, не абстрактні «будителі», «революціонери-демократи» чи «декабристи» (як тлумачилась та алегорія ще донедавна) – Шевченкову душу хвилювала до болю рідна конкретика: побратими, разом із якими його було арештовано, їхній символ віри, їхні муки за справу, яку вважали святою.

Неофіти – то кирило-мефодіївські братчики. У цім немає жодного сумніву, коли бути уважним, читаючи їхній маніфест – «Закон Божий. Книга буття українського народу», маніфест, натхненний кульмінацією Шевченкового слова в «рік високого сонця» (1845 – за Євгеном Сверстюком). Коли братчики (насамперед Микола Костомаров) почали його укладати, поет був на грані життя і смерті – охоплений важкою недугою в Переяславі писав свій «Заповіт». А ще одним заповітом – першою декларацією українства, свідомого власної геополітичної місії, став «Закон Божий...». Так от, маніфест акцентує на тому, що братства, в які гуртувалися українство за середньовіччя (Львівське, Київське, Луцьке, Острозьке...), – «такі, як були у перших християн» (тобто неофітів), і що найбільше між них – Запорозьке «козацтво єсть то істее братство» свого часу визначило цивілізаційний формат України якої території, де люди намагалися жити в Законі Божому – по-братерськи, як брати во Христі («І всі, записуючись у братство, був би він пан чи мужик, називалися братами»). Тобто, не визнаючи над собою «ні сятельства, ні превосходительства», окрім Бога, й відповідно – культивуючи в суспільних житті органічну, природну народократію (віча, козацькі ради, виборність-звітність гетьмана, кошового, військових і цивільних старшин). «І день ото дня росло, умножалося козацтво, і незабаром були б на Україні усі козаки, усі вільні та рівні...», якби цей органічний процес не перервали «сусіді близькі»...

Створення Кирило-Мефодіївського братства – поновлення перерваної традиції, черговий етап її двотисячолітнього протистояння з традицією ідолянської, антихристиянської, котра на місце правдивого Бога ставить ідола, узурпатора найвищої влади – імператора-самодержця, тирана, цезаря, кесаря, царя... Справу не завершено. Від часів першого, «канонічного», Риму – через другий (візантійський) – нарешті третій, московський («Москва – третій Рим, а четвертому не бывать»), царі переслідують апостолів Божого трибу життя. І не має значення, чи ті царі – самопроголошені «Юпітери», як кривавий Нерон (за його правління стаються події Шевченкових «Неофітів»), а чи – «настоящі християне», як, приміром, Микола I («во дні фельдфебеля-царя» – «Юродивий», «Кавказ», а особливо фатальний «Сон»), бо, судячи по ділам, суть їх та сама – поганська... «І одурів народ московський і попав у ідолопоклонство, бо царя свого нарід богом, і усе, що цар скаже, те уважав за добре, так що цар Іван в Новгороді душів та топив по десятку тисяч народу, а літописці, розказуючи те, звали його христоролюбивим»...

«Я верю Путину» – головний аргумент учасників антиукраїнських мітингів у Росії. Не своїм очам, не своїм вухам, не своїй голові...

«Сталин бдит, пока вы спите»... Прадавнє оте протистояння поновилося і в наші дні. Причому з подиву гідною типологічною відповідністю. Січ, Козацька республіка, Братство вільних і рівних... Цими, як з'ясувалося, не лише історичними термінами уже вдруге означає себе громада Майдану, вражаючи світ дивовижною самоорганізацією –

головною підставою громадянського суспільства, самодостатньої «несподіваної нації» (за Едвардом Вілсоном) європейського кшталту. Тим, хто не вірить, що цей феномен «не позичений, а власний», що неможливо проплатити отаку отакенну кількість людей хрусткими доларами, завалити американськими валянками і «наколоти» помаранчами, вишколити в «польських і литовських» спецтаборах, пояснити щось важко. Десь таке, коли б паралітику «втирати», як воно ходиться, а чи вболівати, що незрячий від роду збагне переваги прозріння. Вочевидь, і насправду є якась «красная линия», «тектонический раскол» (за Дмитрієм Медведевим), пообабіч яких – різні символи віри та генетичні коди.

«Закон Божий...» завершується вірою в те, що «встане Україна зі своєї могили, і знову озветься до братів своїх слов'ян, і почують крик її, і встане Слов'янщина, і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні царівни...». Натомість слов'янські народи об'єднаються довкола України, яка навчить їх жити по-братерськи, по-громадянськи, по-християнськи – по-божому, бо століттями боротьби вистраждала відповідний досвід. Тобто натхненна Шевченком українська ідея від самого початку була не лише політичною, а й етичною, християнською; не лише національною, а й месіанською. Проте не в лукавому сенсі московського панславізму, що об'єднував силою зброї під скіпетром царів, чи совіцького «інтернаціоналізму», у виконанні вождів і генсеків; а на засадах конфедерації рівноправних партнерів, як «брат із братом, сестра із сестрою»...

Довгий час ці гасла вважалися безнадійним романтизмом, теревеннями «молодых болтунов» (за тим же вурдалаком О. Бузиною). Навіть по здобутті Незалежності не одразу допетралось, навіщо Україні той оскомно осквернений москалями «месіанізм»: нам би у своїй хаті свою правду, силу і волю здобути. Проте історія розпорядилась інакше. «І день ото дня росло, умножалося козацтво... І не мала б Україна над собою ні царя, ні пана, опріч Бога єдиного, і, дивлячись на неї, так зробилось би... і у других слов'янських краях» («Закон Божий...»).

«В результате действий Кремля в Украине Москва «надолго или навсегда» потеряла возможность стать центром восточнославянского мира... Эта роль, спустя тысячелетие, может вернуться Киеву» (Михайл Ходорковский, конгрес «Украина – Россия: диалог», 24 квітня ц. р., Київ). «Понимаете, мы приучаем людей к тому, что, если кому-то можно все нарушить, то это право принадлежит и всем остальным. И начинается хаос. Вот в чем опасность»...

На сумнозвісному брифінгу наш недремний альфа-сусід причинюю «всей оти суматохи» у Києві назвав «відтермінування» Януковичем Угоди про Асоціацію з ЄС. Мовляв, закортіло екстремістам європейської скоромини надурняк, безвізової халяви, стандартів жирування тут і негайно... «Сегодня это выглядит как какая-то чушь, об этом даже смешно говорить»... Саме так, однак же говорить. Ничто же сумняшся «не помічає», що пов'язані з цією причиною київські мітинги проходили без жодної «суматохи»: люди не ставили наметів, не займали проїжджих частин, а після Вільнюської ганьби, зрозумівши, що мітингувати більше немає сенсу, то й взагалі збиралися згортати Майдан і готуватися до виборів...

Те, що було далі, з жахом бачив увесь світ (окрім, як чуємо, Путіна); однак ні 30 листопада, ні 1 грудня так само ще не стали «спусковим крючком». Більше того: за винятком примітивної провокації на Банковій, де шило вперше вилізало з мішка, всі багатосоттисячні віча відтоді впродовж півтора місяця проходили виключно мирно, винятково терпляче, знов – на подив усьому цивілізованому світові, де й удесатеро менша кількість людей достукалась би до владного вуха із найпершого разу, і з утисячню менш вагомих причин, аніж та, котра вєсь цей час тримала українців під снігом-дощем, на морозі, денно іночно: покарати винних у злочинах проти людяності, дати відставку тим, хто образив Бога... Іще більше того: навіть дво-місячна абсолютна ігнорація владою засадничого принципу демократії (vox populi – vox dei), ще так само не детонувала отії «суматохи»...

Як відомо, усе почалося після «закону 16 січня», згідно з яким усі, хто стояв на Майдані в обороні зазначених шойно вимог, оголошувалися державними злочинцями й підпадали під термін «від восьми до п'ятнадцяти»... Пам'ятаю, тоді навіть не одразу «дійшло» – що відбулося... Спершу думалося прагматично: це ж тепер залишається повертати домів і чекати у гості до болю знайомого воронка з бригадою охоронців «закону»...

Далі згадувався Лермонтов: «Все это было бы смешно, когда бы не было так грустно»... А ще далі – Шевченко і побратими: «За святую правду-волю розбойник не стане, не розкує закований у ваші кайдани народ темний...», «Бо не хотіла Україна іти услід язиков, а держалась закону Божого...».

Після 16 січня ті, хто хотів держатись Закону Божого – Закону правди і волі – опинилися «поза законом». Мабуть, то був не-Божий, анти-Божий «закон»... «Закон» зв'язного насильства і безкарного потоптання людських прав, «закон», у якому живуть «злодії в законі», у тім числі на посту президента...

Однак той, хто читав Т. Шевченка, в ньому жити не може... «Нам заборонили бути людьми. Кожен крок вільної незалежної людини згідно з божевільним планом влади відтепер каратиметься законом» (Юрій Андрухович). «Відтепер в Україні кожна порядна людина має бути в тюрмі» (Андрій Парубій)...

Що було далі, всі знають: Грушевський, Молотов, наказ «мочити бандерлогів», неофіти Майдану з Небесної сотні, – словом, «вся эта суматоха», яку й мав на увазі кремлівський «гарант» старої й недоброї імперської «конституції». Його маніякальні

одкровення на тему «нелегітимності» теперішньої української влади – свідчення не лише параної загальною, а й «чистоконкретної» логіки монархічного мислення; логіки, яка в цивілізованому світі давно стала рудиментом середньовіччя. На відміну від «руського мира», де ще досі є нагальна потреба в цареві. Як відомо, легітимним ця логіка визнає тільки те, що виходить («снисходит») згори. Оскільки середньовічна свідомість вважала монарха «уособленням Бога на землі» (за Жаком Ле Гоффом), то й усі його рішення були голосом Абсолюту. Зрозуміло, що в реальній суспільній практиці це щодалі, то більше оберталося тиранією і бідною, зводилося до «картини генерального мордобиття», що її так преточно змалювано в Шевченковім «Сні».

Введення виборчої системи аніскільки не змінило ментальних основ «руського мира». Тепер тут царя обирають, але обирають ексклюзивно того, у кім бачать царя. Ну, а цар помилитись не може, як не може помилитися Бог. Навіть тоді, коли вбиває дітей, мов «легітимний» Ірод... Або коли глибоко плює з висоти Спаської вежі на основи порядку й миру в цілому світі, оголошуючи фактичну війну країні, що її обіцяв захищати... Свою архіцинічну позицію цей аспид неситий пояснює тим, що в результаті української революції утворилася нова держава – інша держава, із якою Росія, мовляв, «никаких обов'язуючих документів не підписувала»...

Брешеш, людоморе! Держава – це не лише «легітимна» чи «нелегітимна» владна верхівка, як здається тобі й твоїм попередникам з осоружного імперського минулого («Держава – це я» – Людовик XIV).

Ні, держава – це ще й ми, 46-мільйонний народ, якого лукаві «злі люди» одурили й окрали; і приспали, щоб вогні розбудити. Й ото власне задля безпеки його, народу, й підписувалися оті «обязуючі документи». «Не помітити» цього казусу в просторікуваннях нині може хіба той, хто рішуче «без царя в голові». А може, причина ще й у такому (?):

Він вилупив баньки з лоба –
І все затрусилось,
Що осталося, мов скажений,
На менших гукає –
І ті в землю; він до дрібних –
І ті пропадають!
Він до челяді – і челядь,
І челядь пропала;
До москалів – москалики,
Тільки застогнало,
Пішли в землю; диво дивне
Сталося на світі.
Дивлюся я, що далш буде,
Що буде робити
Мій медведик!
Стоїть собі,
Голову понурив,
Сіромаха.
Де ж ділася
Медвежа натура?
Мов кошена, такий чудний.
Я аж засміявся.
Він і почув, та як зикне –
Я перелякався Та й прокинувся...³
(«Сон»).

Це – картина царського пробудження після пишного бенкету в палаці, у Петербурзі. А може, після найкрутішої, найзимовашої в світі олімпіади у Сочі?.. Зараз олімпієць-медведик засудить автора «Сну» до солдатської каторги, зі заборону писати і малювати. Утім, а може, ... люто зикнувши в бік України, прийме височайше рішення про «принуждение к войне» хохлів-екстремістів... Воїстину, шляхи дум государевих несповідимі... Особливо, коли «з бодуна»...

Думав, що в цього есею буде відкрита кінцівка, та замість «поп fi nito» життя підказало «прийом кілька».

У понеділок, 10 березня, на каналі «1+1» відбулася прем'єра широко розрекламованого допіру фільму «Таємниця генія Шевченка», у центрі котрого, як то кажуть, особа, схожа на Тараса Григоровича... Однак виключно за ознаками так би мовити фахового кола інтересів автора ідеї та сценарію тележурналістики Світлани Усенко – у недавньому минулому ведучої програми «Моя хата скраю», «Секс-місія»... Цю ж таки місію п. Світлана здійснила тепер вже на матеріалі Шевченка. Причому не лише в пунктах його серйозних, а чи інакших, зв'язків із жінками, а насамперед – таємниці його народження, котра, на думку авторки, пояснює і Кобзареву долю, і головні мотиви творчості.

Інтригою, лейтмотивом, idee fi xe фільму є намагання з'ясувати правдивість чутки про те, що Тарас є позашлюбним сином великого князя Костянтина Павловича (рідного брата Миколи I). Той мовляв, улітку 1813 року гостював у Ангельгардта («принагідно» розглядається ще й версія цього «батька»), мав до послуг гарем покоївку, а через 9 місяців у однієї з них народився царський (чи панський?) байстрюк. Покоївку (звалась Іафія) відіслали у далеке село, а дитину віддали її родичам, Шевченкам, яких задля повного «прикриття» на час народження й перших кроків Тараса спровадили в сусідні Моринці, а коли трішки підріс, повернули в рідну Кирилівку...

Словом, нічогенький міг би вдатися детектив, якби в ньому були ще якісь докази, крім одного, сумнівного, із якого власне все й вивелося: у метричній книзі матір'ю Шевченка записано Агафію, а потім виправлено на Катерину, що, швидше за все, є звичайною помилкою писаря. Інші доводи, насамперед фахівця з визначення батьківства за рисами обличчя

¹ Грабович Г. Шевченко, якого не знаємо / Григорій Грабович. – К., 2000.

² Бузина О. Вурдалак Тарас Шевченко / Олесь Бузина. – К., 2008

³ Шевченко Т. Повне зібрання творів: у 12 т. Т. 1 / Тарас Шевченко; редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2001. – С. 278.

(порівнюються портрети), засвідчують, що спільних рис ну дуже вже недостатньо, аби potwierдити правдивість так бажаної для авторки версії. Лишається хіба аналіз ДНК, але хто ж на таке піде... «Таємничі» три крапки... Оті крапки, що їх упродовж фільму набирається на ціле «многоточіє», супроводжують кожен наступний «доказ», сформульований у вигляді риторичних питань: і чого б ото царській родині докладатись так щедро на лотереї (1 000 з 2 500 рублів) до викупу якогось там кріпака?... і чий ото очі упізнав Карл Брюллов у юнакові, якого зробив своїм улюбленим учнем?..

Проста відповідь: бо було відчуття геніального самородка, художника і поета, – звсіна річ, не розглядається. Розглядається натомість історія «блудного сина», «блудного батька»: вся акторизована, ігрова, «натура» фільму – п'ятики Т. Шевченка в колі то «мочемордів», то кирило-мефодіївців, то петербурзьких адораторів після заслання... п'ятики, у контексті яких – таємниці амурні й... ще амурніші (най не кажу)... А головне, оцей царський байстрюк, аристократичним нутром відчувачи свою покинутість у невідповідній собі кастовій ніші, переймається незбагненною для багатьох ненавистю до царів, царенят, царизму, особливо запекло сконцентрувавши її на особі актуального імператора Миколи І-го (свого «дядька»). Та ненависть настільки опановує Тараса, аж породжує «Сон» – на думку авторки (та й, на жаль, не тільки її) свідчення Шевченкової невдячності до своїх визволителів із кріпацтва та образи, якої завдав і медведиків-цареві, і хворій імператриці, котра була «як опеньок засушений, тонка, довгоного» не з добра, а з причини сухот... Версії катів України, людоморів, убивць правди і волі, європейських жандармів, катів людських, звсіно ж, не розглядають. Кому це нині цікаво? Словом, маємо рейтинговий прецедент торжества Шевченка-приватної особи, Шевченка-«якому ніщо людське не чуже» і т. д. над Шевченком-пророком, кобзарем і поетом.

Дискурс особистого життя, дискримінований за радянських часів, а відколи Незалежність, поселений так би мовити паралельно, врешті поширив себе на площину громадянську й спробував потлумачити її зі своєї дзвіниці. Що з цього вийшло, самі бачите. Тож мушу внести ясність в оту колізію про «невдячність», бо, пам'ятаю: коли її вперше почув, не відразу зміг позбутись отруйного осад.

Насправді то колізія фавстівська: пропозиція закласти душу в обмін на життєву реалізацію. Аби переконатися, що Тарас сприймав цю колізію саме так, згадаймо, по-перше, його перманентний триумф після викупу із кріпацтва, не хвилини – години, роки, які варто було спинити, щоб тривали й тривали; а, по-друге, згадаймо оте про «локавого», «аспида»,

Це – з поеми «Кавказ». Може, і її «невдячний» Т. Шевченко написав із мотивів особистої помсти цареві? Адже присвячена широму другові – Якову де Бальмену, загиблому на Кавказі «не за Україну, а за її ката»...

У романі «Вогнем і мечем» Генрик Сенкевич провадив, що причиною Визвольної війни українців стала особиста образа Богдана Хмельницького на свого приватного кривдника Чаплинського...

Звісно так, та лише за умови, коли додати ще бодай кілька мільйонів аналогічних «особистих» образ...

Якщо вже наводити приклади, де особисте «також має значення», то найпоказовішим у Т. Шевченка є, безумовно, момент викупу із кріпацтва. Адже саме завдяки потрясінню, яке пережив тоді, він почав писати поезію, став Кобзарем. Якби жив у нормальній країні, то не писав би, а лише малював, «поставив хату і кімнату», створив сім'ю... Та в країні «законного» рабства відчув, що означає – не мати права на людське, особисте; відчув на собі – такому ж, як і мільйони інших кріпаків, отому і не схибив камертон його Слова. Вихід в об'єктивне пролягає крізь найсокровенніші закутки суб'єктивного, однак хибно вважати, що в тих закутках тільки альковно-богемна скоромина, предмет літературознавства «крізь замкову щілину». Там так само ще й те, що робить усіх нас людьми. Без «понтів», «у штанях», а, як треба, то й залізним жилеті.

Невднораз доводиться чути, що, замість стати роком Шевченка, 2014 рік став... роком Путіна. Через підступи цього ворога роду людського ювілейні заходи не можуть реалізуватись в повному обсязі: переносяться шевченківські вечори; скромнішають розмахи конференцій; по видавництвах чекають «ліпших часів» книжкові проекти; ба навіть головне столичне вшанування в палаці «Україна» нетрадиційно не відбулося – тільки заходи біля пам'ятника та на Майдані...

Усе це так, але ж бачимо й парадокс: завдяки діям Путіна як ніколи згуртовані українці поминають Тараса не лише в «спеціально відведених» днях і місцях, а щодня і щокроку; і не лише «незлим тихим словом», а насамперед колективною протидією українського світу, духовим осереддям якого, без сумніву, є Т. Шевченко, – агресії «руського мира», що його так настирливо «просуває» кремлівський «медведик». Антиномійність цих «двох світів – двоє способів життя» нині нема потреби довго доводити, бо її з просто таки лабораторною чіткістю змодельовано на Майдані. Практика переконаліва за теорію, власним відчуттям віриш більше, ніж ідеологемам. Адже на Майдані, цій новітній Січі, відпали сумніви щодо здатності українців самоорганізуватись у громадянське суспільство, прагнення жити в Законі

далеких «капіталістичних» теренів, народів і звичаїв, котрих радянська людина апіорі не могла ні побачити, ані взяти на пробу. То й приймала на віру оте «ібо абсурдне»... Однак сучасна українська людина, котра виходить на Майдан за покликм власного серця, а відтак, обсервуючи московські інтерпретації свого громадянського чину, дізнається, що то насправді виходила не вона – то замість неї, її ногами, виходили заокеанські політтехнологи, її серцем билися в мур неправди, її головою думали свої «козні»... Так от, сучасна українська людина після цього прозвірає вмиє і навіки; навіть та, «из халлов», яка ще вчора рішуче відмежовувалась від «бендеровців», казала «нато не-надо», довірливо припадала до зомбоящика й широ думала, що там, на далекому Заході, проживають істоти, якісь інакші, не цілком такі, як вона... Сьогодні, узрівши, що її власний образ кроють за тими ж лекалами, ліплять із того ж тіста, вона сприймає російські телеканали лише з образою та відразою... Так нищівно не програвав навіть Гебельс. Ніщо так не збурить людину, як те, коли її відмовляють у праві бути людиною – керуватись людськими поривами й почуттями, відповідати за свої людські вчинки, обстоювати свою людську гідність. Коли це зламано, людина вже не людина. Власне це в час Майдану й намагався зламати в нас, українців, «великий брат». «Що за демони інструктують цю владу в її дедаль божевільніших діяч? Які московські спеці понаїхали сюди керувати спецоперацією «братів менших»? – ці риторичні питання Ю. Андрухович ставив десь приблизно тоді ж, коли глава путінської адміністрації С. Іванов просторікував: «Мы слышим множество голосов, которые обвиняют Россию в том, будто она вмешивается во внутренние дела Украины. Но я покамест не слышал, чтобы кто-нибудь привел хоть один факт, доказывающий это». Нині тих фактів, хоч греблю гати, і стосовно Майдану, і щодо Криму й Донбасу. Але кремлівським очільникам все одно не всихає язик від чорного гумору, що, приміром, озброєні до зубів «зелені чоловічки» на бетеерах-то «народна самооборона», підготовлені в ГРУ диверсанти – «народні мери», переодягнені в цивільне опричники ворожньої влади – народ, а Небесну сотню вбили американські снайпери, найняті опозицією... Після всього цього актуального мегацінізму, що й казати тоді, отієї «зими тривоги нашої»... Ментальні брехуни, вони думали, що, загірбаючи жар руками маріонеток, приховають волохату руку московського льяльководу. Однак на Майдані – мов на долоні. А «зліва, де серце» – непомилна доказова база української «хроніки відчуттів». Пригадаймо, чим ми жили станом на «передгиттєві» Вільнюського саміту... Так, Янукович, на жаль, – таки Янукович, але ж послухайте його проєвропейські спічі!... Це ж дуже добре, що саме він, донецький, підпише той документ... Це ж посилять довіру Сходу до Заходу; це ж обнімуться брати; це ж «забудеться самотна давня година, і оживе добра слава, слава України»; це ж сам Бог велів, аби такі Янукович... А хто велів, аби все це умиє зірвалося? Чи зважився би «сміливець», котрий на початку своєї ходи в президентство втрачав свідомість від побуреного яйця, а вкінці утік, наляканий пристрасним виступом майданного сотника... Чи зважився б він, такий, добровільно... Навіть не ставлю «?», настільки все риторично й очевидно... Настільки ж, як і, приміром, те, чому саме в ніч з 10 на 11 грудня сталася спроба масової «зачистки» Майдану... Саме тоді, коли в Києві купа іноземних міністрів і представників, включно з Ештон і Нуланд... Коли, здавалось, ось-ось віднайдеться омріяна формула порозуміння... Коли все навколо вкрито майже фізично відчутним оморфом примирення... Саме тоді – «а вот вам», «получай фашист гранату!»... Жанрово – публічна «пощочіна», коли, крім неї, нема аргументів для виклику на «дуель»... Це Янукович, сам, зважився б отак викликати? А скільки ще прецедентів за круглими і вугластими столами переговорів, коли, знову ж, ось-ось – і... дзвінок зі Москви... По довгій напруженій паузі «гарант» повертається «іншим»... Однак найбільш показове навіть не це. Мільйони людей, звиклих багаторічно бачити в новинах хроніку розгону мітингів, демонстрацій і т. п., цим разом не могли відірватися від телекранів. Потворне, жакливе так само гіпнотизує. Особливо, коли нічого подібного раніше не бачив. То була цілковито інакша, ніж у дотеперішній Україні, не кажучи вже про Європу чи Америку, «педагогічна метода»... Коли хочуть «просто» розігнати мітинг, ба навіть припинити «масові заворушення» (яких тоді не було ані в Києві, ані «в помині») – отак не б'ють... То було бузіврство, що асоціювалося зі спушеною на людей зграєю скажених псів, яким, і без того поспраглим крові, ще і напугно сказали: «фас», «шоб мало не показалось»!.. Усе «на порядок» «жостче»: спочатку «лише» кийками (зате не гумовими, а пластиковими, якими впокорюють тюремні бунти – й навідавш, у заборонені всіма приписами життєво важливі зони); відтак, коли показалося замало розколених черепів, – травматика, гумові кулі («тільки», зате впритул, зате по очах – знову ж всупереч всім інструкціям); ще відтак водомети при «-10°C» (заборонено, коли нижче «+8°C»); світло-шумові гранати (стали бойовими за рахунок примотаних скотчем цвяхів, ще й побурені просто в людей, а не за два «дозволенних» метри); і нарешті... та ніч... той ранок... Ні, вони не корчували «всю эту суматоху» – вони її сіяли... Так, вони гасили вогонь, але – бензином... Завданням було: спровокувати людей на людське – а потім його зламати... Не менш од кадрів розстрілю Небесної сотні вражають оті, після Банкової, коли розмордатилий «беркут» із розгону дупити ногою закривавленого чоловіка й гавкає «на калені»... Цим наказом відтак «вивершувалось» чи не кожне побиття й катування... Завданням було: поставити «на калені» нашу людську гідність.

Аналізуючи цю «педагогічну методу», ті, хто встиг послужити в радянській армії, найчастіше згадують дідівщину – перманентне приниження задля при-ниження, по яким людина вже й по життю керується не Божим камертоном людського, а оцим «рукотворним» чи точніш «рукоприкладним», силоміч вмонтованим у свідомість страхом, який дехто плував з «життєвим досвідом». Так, це «школа життя», але не загалом, а лише в координатах «руського мира», що тоді називався СССР – життя, жити яким можна було лише за умови «сблюдения некоторых условностей»... Наприклад, казати: «йде дощ», коли тобі плюють у лице, або: «хом'ячок я, хом'ячок, тільки не бийте» (з бородатого анекдоту про ведмедя і КГБ)...

Ще раніше той «руський мир» називався російською імперією, найвидатніші «собиратели» якої убивали власних синів (Іван Грозний, Петро І), чоловіків (Катерина ІІ)... Що вже казати про тисячі тисяч інших «просто» людей із Новгорода, Пскова, Казані, Батурина, Києва, Запорожжя... Спершу били своїх, аби чужі боялись; відтак чужих, «перебиваючи» на своїх... Били з ексклюзивною, невмотивованою самим «наведенням порядку», жорстокістю... «Битие определяло сознание»... Так формувався менталітет цього «мира». Може, «руського»; може, «московського»; може, «монгольського»... Але точно – не Божого...

Старий Кант дивувався «зоряному небові понад собою і моральному законуві у собі». Він мав на увазі первинність етичної матриці, яку Бог закладає у серце людини апіорі – до набутого життєвого досвіду... Поготив до «набитого»... Коли хтось норевить відкоригувати на свій царський копил звучання отого первісного камертону, перекласти «по-руски» записані на скрижалях людської душі споконвічні моральні константи, той, вочевидь, бере на себе функції... Бога...

«Нема другого бога, тільки один Бог, що живе високо на небі іже вездесущий духом святим своїм... Нема другого царя, тільки один цар небесний утішитель, хоч люде і поробили собі царів в постаті своїх братів-людей со страстями і похотями, а то не були царі правдиві, бо цар есть то такой, що править над усіма, повинен бути розумніший і найсправедливіший єсть Бог, а ті царі со страстями і похотями, і правив над людьми отець страстей і похотей чоловікоубийця диавол»... «О боже наш милосердий! О царю поганний./ Царю проклятий, лукавий./ Аспиде неситий! Що ти зробив з козаками?/ Болота засипав/ Благодарными костюями./ Поставив столицю/ На їх трупах катованих...».

...Зараз, коли завершую цю статтю, головний російський «міротворець» «рішає»: жити нам – чи не жити... Очевидно, гадає, що має на це право... Він же «большой», «ему відній»... Він же «альфа-самець», наплодити ще замість убитих... Він же «біді» планетарні проблеми – «За край світа зазирає./ Чи нема країни./ Щоб загарбать і з собою/ Взять у домовину»... Що йому якась Україна, якісь ми... На очах усього світу, згубивши рештки сумління й притомності, розпалювати громадянський конфлікт у безпрецедентно, ментально мирній країні – а себе, загарбника з багатосотлітнім стажем і неприхованими претензіями на світове панування, подавати за міротворця; лицемірно «принуждать к миру», нав'язуючи війну, ставлячи під загрозу всю систему світової безпеки? Мотивувати це захистом росіян, яким в Україні ніщо не загрожує, а в «свіжовизволеному» Криму негайно ж розгорнути дискримінацію за національною ознакою, спровокувавши тисячі біженців? Заявляти, що Донбас «хоче бути почутим» після того, як «донецькі» чотири роки, а особливо три останні «майданні» місяці за потурання й на вимогу Москви виключно не бажали чути «решти» країни? Бити й убивати за українську мову (для «тітушок» головний навігатор-подразник), а російській вибивати статус державної? Вимагати федералізації й місцевого самоврядування від інших, добираючи його остаточно в себе власне в цей самий час (засідання Держдуми від 16 квітня)? Не поступатися «ни пядью русской земли» (навіть, коли оця пядь, приміром, десь на Кавказі) – і, мов ненаситна піранья, відривати величезні шматки територій сусідів... Не вчини ближньому, як не хотів би, щоб учинилось тобі – «золоте правило» християнської етики. Якщо хтось його виконує «з точністю до навіпаки», то, логічно, дотримується «етики» антихристиянської... «Царю... проклятий, лукавий, аспиде неситий» – не тільки метафора... Як і той асиде, що увірвав у цього анти-бога... Цієї тяжкої години люди пізнають, «навіщо Шевченко»... Без ювілейного патосу, без пози чи примусівки, «без золота, без каменю, без хитрої мови, а гоłosно та правдиво, як Господа слово»...

Мене агітували на поїздку до Канева ті, хто був там востаннє ще в далекім дитинстві; на Шевченкове вче у Київ подавалися цілими сім'ями знайомі економісти й інженери; а колеги з Університету цитували хрестоматійні уривки із «Кобзаря» одкровенно, мов неофіти-першовідкривачі...

Люди потребують духової опори. Проте не «бога в людській подобі», який зловживає тим, який йому не належить, а – посередника поміж людьми і Богом; медіума-заступника, що повідомляє людям Його волю, а Йому передає уповання «малих отих».

За Гетьманщини в кожній українській хаті був портрет козака Мамає... Відтак, його замінили портретилюбомудра Григорія Савича... Ще згодом – Кобзаря, Тараса... Після того, як він зайняв оте місце, з «конкурентами» ніяк не складалося... Мабуть, таки неспроста.

Ростислав Чопик,
доцент кафедри української літератури імені
академіка Михайла Возняка

«бога» на царськiм престолі... Що могла означати вдячність за данайський «дар» з рук антихриста, царський «дар» Богом даної волі? Спершу вкрав, що йому не належить, а відтак милостиво дає, вимагаючи вдячності?!

Усе добро, сам Бог у нас!
Нам тільки сакля очі коле:
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана; чом ми вам
Чурек же ваш та вам не кинем,
Як тій собаці!
Чом ви нам
Платить за сонце не повинні!...⁴

(«Кавказ»).

Божому, готовності «прийняти удар, піти на муку» за брата, поповнити лави неофітів святої справи. «Це не найгірша смерть» – «заспокоювали» рідних, коли почалося; кидалися під кулі витягати поранених побратимів; не знали, як «віджартувуватись», коли під тортурами кати вимагали признати, скільки їм платять... Показово, що цей органічний, на правду народний здвиг відбувався на тлі нікчемних спроб влади протиставити йому «альтернативу» у вигляді проплачених мітингів, бригад «тітушок» і «тьотушок», тобто штучно організованої, згори насадженої імітації, кривого дзеркала, в яким воля промосковського клану виглядала б як воля народу, а та навіпаки – як воля ворожого Заходу.

Цей симулякр «актуальні» російські ЗМІ далі продовжують видавати за дійсність. Логіка й фразеологія їхньої безбожної пропаганди дуже нагадує ту, приснопам'ятну, зі старих і недобрих совкових часів, але є й присутня різниця. Тоді це все стосувалося

⁴ Шевченко Т. Повне зібрання творів: у 12 т. Т. 1 / Тарас Шевченко; редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2001. – С. 345.

Видимі й невидимі бар'єри в рецепції життєтворчості Тараса Шевченка

Ініціативи кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка у співпраці з комісією семіотики соціально-культурних процесів Наукового товариства імені Шевченка відбувся семіотичний семінар за участю відомого мовознавця та дослідника творчості Тараса Шевченка Миколи Зубкова.

Відкрив засідання семінару голова комісії семіотики, завідувач кафедри філософії професор Анатолій Карась, зазначивши, що в березневі дні традиційно відбуваються сесії НТШ, присвячені життєтворчості Тараса Шевченка. Анатолій Феодосійович представив учасникам семінару відомого українського мовознавця, заслуженого працівника освіти України, упорядника унікального видання «Кобзаря» Тараса Шевченка Миколу Зубкова, який виступив із доповіддю на тему: «Поезія і цензура: видимі та невидимі бар'єри в сприйманні слова й думки Тараса Шевченка».

Микола Зубков представив учасникам власний погляд на багату спадщину Тараса Шевченка та на довгий процес переінтерпретації Великого Українця в часи радянської

влади. Науковець переконаний, що велич Шевченкового слова наскільки незмірна, що «кожен рік мав би бути Шевченковим».

«Як це не дивно, та в перші роки по жовтневому заколоті 9 березня – Шевченків день – був державним святом. Щоправда, можновладці незабаром усвідомили, що небезпечно зайвий раз згадувати Поета, тому, певно, і було заборонено вшановувати День перепоховання (22 травня – повернення тіла страдника на Батьківщину). Усіх, хто приходив цього дня до Кобзаревих монастиря (покласти квіти чи почитати вірші), не оминали «відверті бесіди» в каральних органах», – зазначив дослідник.

Микола Зубков наголосив на тому, що першим славнем радянської України був саме «Заповіт», хоч, згодом, до цього й вороже почала ставитися радянська влада.

«Оканонізована й офіційна любов до Шевченка ні до чого «народну» владу не зобов'язувала. Большевики навіть відкинули логічність суджень лекції свого наркома А. Луначарського «Великий народний поет». Вони не сприйняли й той рівень культури, на якому соціал-демократ розумів

Шевченків націоналізм як «любів до матері, зганьбленої і зневаженої», належне сприймав поетів гуманізм і високу духовність», – розповів шевченкознавець.

За словами Миколи Зубкова, кожна доба творила свій міф Шевченка і прагнула його словами говорити – від імені народу – про себе. Майже неймовірним дослідник називає той факт, що під час «душогубства 1930-го», геноциду 1933-го, терору 1937-го вцілілі співали про щасливе життя – «у сім'ї вольній, новій». А в повоєнні роки «галини», «корнійчуки», «маланчуки» й інші поетовим ім'ям боролися з українським «буржуазним націоналізмом».

Врешті радянські ідеологи в шкільних підручниках виліпили задекорований під Шевченка його своєрідний антипод, створивши образ матеріаліста, атеїста й борця проти буржуазного націоналізму і за возз'єднання з російським народом.

Така ситуація, на думку Миколи Зубкова, свідчить про неспроможність режиму затерти Шевченкове ім'я і, як результат, бажання кожного інтерпретувати його думки «під себе».

«Сатанинські обсяги большевицької машкаради дозволяли ідеологам підпасовувати Шевченкову творчість під усі тогочасні партійні гасла й вони цинічно цитували поетове: «...од молдованина до фіна / На всіх языках

все мовчить, / Бо благоденствує!», – зазначив Микола Зубков.

Дослідник також вважає, що для того, аби не виникло жодного сумніву щодо радянської інтерпретації Шевченкової творчості заповідливі охоронці ретельно прополювали спадок генія, вишукуючи в ньому крамольні, на їхній погляд, рядки, прибираючи двозначності й додаючи власне тлумачення до того, що прибрати було неможливо.

Попри намагання радянської влади стерти образ справжнього Тараса Шевченка, Микола Зубков переконаний, що зараз ми починаємо наближатися до нього. Адже саме впродовж останніх років читачам повернено затавровані як «націоналістичні» праці О. Кониського, Б. Лепкого, І. Огієнка, В. Барки, Ю. Шевельова, Павла Зайцева, Степана Смоль-Стоцького й інших. А невтомні шевченколюбці розшуковують невідомі досі архівні матеріали, друком виходять нові розвідки короткого життя і плідної творчості Кобзаря.

«Зникає нашарування схематичного й контурного образу «революціонера-демократа, атеїста», а натомість постає реальна жива людина з великим серцем, яка своє страждання життя поклала на вівтар України. Як потвердив час, ані белінським, ані потужній радянській ідеологічній машині не вдалося, а новітнім шевченкофобам і поготів не вдається применшити, перефарбувати чи спалювати велич того, хто був, є і повіки буде символом та взірцем національного духу», – переконаний Микола Зубков.

Олег Вівчарик
Фото Олександри Чури

Тарас Шевченко китаїською мовою

У рамках відзначення 25-ої річниці Незалежності України та з нагоди 202-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка 25 березня 2016 року в Посольстві України в Китайській Народній Республіці відбулась презентація нового видання збірки поезій Шевченка китаїською мовою в перекладі відомого літературознавця Ге Баоцюаня (1913–2000).

Варто відзначити, що видавці вдало підібрали формат, використали добротний папір. Книжка ошатна, має закладки та суперобкладинку – в їхньому оформленні використано українські національні символи та кольори. Збірка відкривається безсмертним «Заповітом», а загалом містить 139 поетичних текстів Кобзаря. Упорядники уклали твори Шевченка в три розділи (перший: поезія 1837–1847 років; другий періоду заслання; третій – 1858–1861), кожен з яких відкривається відповідним автопортретом

том Кобзаря. Видання також містить передмови редактора й перекладача, а також стислі коментарі.

Презентація супроводжувалася виставкою графічних робіт Кобзаря.

У заході взяли участь представники понад 10 вищих навчальних закладів Китаю, китаїської Спілки дружби із закордоном, Національної бібліотеки Китаю, а також учені та митці, зокрема дружина перекладача Ге Баоцюаня Л'ян Пейлань, голова видавничого дому «Народна література» (він же спонсор видання) Гуань Шигуан, редактор видання Чжан Фушен, професор Пекінського університету Лі Мінбін, запрошений професор Шанхайського університету іноземних мов, завідувач кафедри української фольклористики імені акад. Філарета Колесси Василь Івашків.

Відкриваючи зібрання, Надзвичайний і Повноважний Посол України в КНР Олег Дьомін підкреслив

унікальність події – презентована збірка є першим виданням творів української класики в Китаї за часів Незалежності України. За його словами, таке видання стало результатом ініціативи китаїської сторони «Один пояс, один шлях»: Китай багато робить для встановлення культурного містка з іншими державами, включаючи Україну. Посол висловив вдячність китаїським партнерам за реалізацію такого важливого культурного проекту для наших народів.

Представляючи збірку Тараса Шевченка, відомий китаїський україніст, професор Пекінського університету Лі Мінбін (він зокрема є автором першої статті про творчість і постать Шевченка в навчальному підручнику «Історія європейської літератури» для китаїських студентів) зазначив, що творчість геніального українського поета відома в Китаї уже понад століття. Дослідник коротко оглянув історію перекладів творів Тараса Шевченка китаїською мовою, зокрема згадав прізвище видатного китаїського письменника Лу Сіня, котрий 1921 р. переклав «Заповіт» зі своїми коментарями. Лі Мінбін водночас зазначив, що донедавна твори Кобзаря перекладалися переважно з російської мови, а це не давало змоги

сповна зрозуміти оригінал. Дослідник належно оцінив працю визначного китаїського шевченкознавця і перекладача Ге Баоцюаня, який почав цікавитися спадщиною Шевченка ще наприкінці 1930-х років.

Відомо, що в часи відзначення 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка під керівництвом Ге Баоцюаня було підготовлено зібрання творів Кобзаря у 5-ти томах, однак проект тоді не вдалося реалізувати. Лише 1983 р. в Шанхаї з'явився збірник вибраних творів (80 поезій) геніального українського митця у його перекладі. Лі Мінбін згадав у цьому контексті й критичні зауваження відомого українського китаїзнавця Івана Чирка – той загалом високо оцінив це видання, однак згодом у листі до Ге Баоцюаня «висловив своє занепокоєння і прикрий з приводу того, що в цілому добре виконаний переклад базується не на оригіналі (українською мовою), а опосередкований російськими текстами «Кобзаря» (Н. С. Ісаєва). Ге Баоцюань врахував ці зауваження і 1990 р. випустив нове видання творів українського генія уже з українських оригіналів. Сам перекладач писав, що загалом він переклав сто п'ятдесят поетичних текстів Кобзаря із відомих приблизно двохсот п'ятдесяти.

Лі Мінбін наголосив, що теперішнє видання творів Тараса Шевченка стане справжньою культурною подією у житті Китаю та України, стимулюватиме подальшу культурну співпрацю між двома країнами.

У своєму виступі запрошений професор Шанхайського університету іноземних мов Василь Івашків спершу зазначив, що в цьому університеті нещодавно відкрито центр дослідження України, а кафедра української мови функціонує уже майже 10 років. Науково-дослідний українознавчий центр створено і в Чжецзянському педагогічному університеті: там незабаром планується відкриття музею «Україна».

Професор далі сказав, що Тарас Шевченко мав складний і багатомірний поетичний світ, збагнути, пояснити й осмислити який до кінця неможливо. Геній Шевченка охопив усі сфери буття українського народу, його болі, потреби, відчуття, переживання;

він умістив у своїх творах й особисті страждання, часто дуже болісні пошуки місця в тогочасному суспільному житті, прояснення своєї життєвої позиції. Сенси його художніх ідей не тільки не можна звести до констатації окремого факту чи події, вони містять суто космічне, вселюдське начало, в кожному епізоді прочитується коло проблем цілої епохи.

Справжнім лідером української нації, виразником її найсмертніших дум і поривань Шевченко став у період «трьох літ» (1843–1845), коли він написав свої безсмертні поеми «Сон», «Кавказ», «Єретик», послання «І мертвим, і живим, і ненародженим...», «Заповіт», у яких центральне місце посідає проблема України, її страждань і мук; це ті твори, в яких поет гостро й безпощадно акцентує свою увагу на найкритичніших віхах нашої славної та безславної минулщини і колоніального Шевченкові сьогодення.

Отже, саме такий поет, як Шевченко, котрий відчув жорстоке покарання за свою поезію – десятирічне заслання, мав цілковиті підстави сказати, підсумовуючи свій багатостраждальний шлях: «Ми не лукавили з тобою, / Ми просто йшли; у нас нема / Зерна неправди за собою».

Завершуючи свій виступ, Василь Івашків наголосив, що неможливо вести мову про геніальність та національну й світову велич Тараса Шевченка без представлення його творів іншими мовами. Промовець висловив сподівання, що нинішня публікація збірки Кобзаревих творів стимулюватиме наукову думку китаїських літературознавців, і ми незабаром зможемо прочитати чимало їхніх праць.

Насамкінець директор галереї українського мистецтва у Пекіні «Катюша» Олексій Галушков та перекладач «Заповіту» Шевченка Кунь прочитали цей твір українською та китаїською мовами.

Захід широко висвітлювали провідні ЗМІ КНР, зокрема: Центральне телебачення CCTV, Міжнародне радіо Китаю, інформаційне агентство «Сінхуа» тощо.

Василь Івашків,
професор, завідувач кафедри
української фольклористики
імені акад. Філарета Колесси

Засновник українського перекладознавства

Закінчення. Початок на стор. 4

І. Франко дуже чітко визначає мету та основні риси зразкового художнього перекладу: завданням перекладача, за визначенням І. Франка, є передати засобами української мови і згідно з її духом (дух загально – ключове слово в теоретичних працях І. Франка та в його поезії, згадаймо «дух, що тіло рве до бою») з максимально можливою точністю ідейне багатство, художньо-стилістичні та формально-віршові риси оригіналу, дати твір, який міг би – хоча б деякою мірою – замінити читачеві оригінал. І. Франко вимагав, щоб перекладач нічого не виправляв і нічого не додавав. Він виділяє Ігів «Фауст» серед інших шедеврів світової літератури прославленням праці заради суспільного добра: «Сесь зворот від особистих мук і розкошей до обмеженої, але тривкої і твердої праці для суспільності, – се вказує в «Фаусті» твір наших часів, у котрих питання особистого життя уступали на друге місце перед питаннями суспільними... Сесю драму можна назвати найліпшим представником думок, поглядів і змагань мислячого покоління епохи революційної в Німеччині. Те покоління, рівнобіжно з політичним переворотом у Франції, звершувало духовний, теоретичний, філософський переворот, не менше важливий, хоч і не так голосний, як тамтой» [Т. 26. – С. 159 – 160]. Автор стверджує, що дає українцям переклад «Фауста», щоб «оскільки се можна, вимірити удар проти всяких позаприродних, позалюдських і фальшивих поглядів, глибоко закорінених в нашій суспільності», щоб «бодай в молодшій поколінні роздути той пекучий, но благодатний огонь – бажання правди і добра» [Т. 26. – С. 160].

Не менш чітко висловився Поет у другій передмові: « «Фауст» був об'явом революцій, тої самої, що спалахнула в Парижі грізним пожегом, зруйнувала автократичне королівство, панування шляхти й попів та оголосила «права чоловіка». Тільки коли в Франції революція вибухла на суспільно-політичній полі, у Німеччині вона обняла поле духовне: філософію і штуку» [Т. 13. – С. 174]. У цій передмові І. Франко писав: «Перекладаючи «Фауста» на нашу мову, я старався передовсім про те, щоб зробити його приступним для нашої письменної чи, сказати правду, малописьменної громади. Я поклав головну вагу на зрозумілість і ясність бесіди... А, по-друге, що я бачив при перекладі «Фауста», так те те, щоб перекладене було справді «Фауст», а не твір моєї фантазії. Се я старався, оскільки можна дослівно, передати кожну думку автора по змозі в такий спосіб, як сам автор – оскільки се було згідне з духом нашої мови» [Т. 13. – С. 178-180].

Подібні висловлювання про художній переклад зустрічаємо в багатьох розвідках І. Франка. Він уважав, що одним із перших обов'язків перекладача є пам'ятати про виховну силу перекладної літератури й завжди мати на оці що саме, «...про що і для кого перекладати» [Т. 13. – С. 21]. Ось, наприклад, як пояснював І. Франко тематичний добір творів К. Гавлічка-Боровського, які він перекладав українською мовою, у своєму «Поясненні» до збірки, що вийшла окремою ктнжикою 1901 р.: «Поддаючи українсько-руській громаді перекладом оцей вибір Гавлічкових поезій, я бажав би вкріпити в неї ту думку, що розвій національності мусить іти невідлучно з розвоєм свободи думок і свободи політичної... Адже ж те, проти чого звертав свої огняні стріли Гавлічек, не звалене й досі, і те, від чого терпів він, і досі не втратило свого жала» [Т. 26. – С. 514]. До речі, І. Франко першим серед слов'янських поетів перекладав твори цього «найбільше національного чеського поета» [Т. 26. – С. 408].

У статті про польський переклад «Каменярів» І. Франко з боєм пише про незадовільний рівень перекладацтва в Україні, тверезо оцінює наявність великої кількості перекладів сумнівної вартості, коли перекладач (радіше передавач) і не бачить оригіналу. Як редактор «Літературно-наукового вістника» й один із редакторів «Українсько-руської видавничої спілки», І. Франко знав на гіршому досвіді, як слабо знають випускники гімназій німецьку мову, та як мало вони підготовлені, аби думати українською мовою та передавати нею чужі думки. Усвідомлюючи, що наші науки болі – це недуга нашого народу, І. Франко у відкритому листі до редакції «Правди» 1889 р. «Кому за се сором?» зі смутком пише про українську молодь, «яка може пройти й проходить цілу гімназію і цілий університет, ані разу не почувши імені Данте, Шекспіра і Дарвіна» [Т. 45. – С. 246].

У студії про польський переклад «Каменярів» І. Франко чітко сформулював наукові принципи високих вимог до перекладача, який повинен, передусім, плекати рідну мову, якомога повніше використовувати її можливості. Цю ж думку висловлював І. Франко в передмові до видання «Гамлета» В. Шекспіра в перекладі П. Куліша, де, даючи високу оцінку Кулішовому перекладові «Гамлета» – «переклад, з яким можемо без сорому показатися в концерті європейських перекладачів великого британця»

[Т. 32. – С. 169], він, усе ж, зазначає, що П. Куліш не зумів використати при перекладі всі доступні йому можливості української мови [Т. 32. – С. 169]. У передмові до Кулішова перекладу поеми Дж. І. Байрона «Чайльд-Гарольдова мандрівка» І. Франко писав, що головна хиба Кулішова перекладу в тому, що він намагався «сконструювати собі, спеціально для перекладів, якусь «староруську», українську з ніби архаїчним, а насправду церковним і московським забарвленням мову» [Т. 35. – С. 407].

Аналізуючи польський переклад «Каменярів», здійснений С. Твердохлібом (його опубліковано в 20-му випусковій польського суспільно-політичного і літературного тижневика «Zysie»), І. Франко пише: «Отим-то я бажаю на його перекладі із української мови показати ширшій громаді деякі, що так скажу, секрети (оці секрети! – це так типово для І. Франка, згадаймо хоча б його філософсько-літературознавчий трактат «Із секретів поетичної творчості») штуки перекладання, психічні явища та естетичні факти, які відчуває кожний тямущий читач, але які рідко хто усвідомлює собі виразно» [Т. 39. – С. 11]. Поет характеризує свій твір, подає історію його написання, окреслює образну систему й художні особливості. Усе це необхідне для того, щоб підвести читача до аналізу перекладу «Каменярів». Більшість перекладознавчих студій І. Франка вартісна тим, що дослідник подавав у них лінгвостилістичний аналіз оригіналу й уже на його основі проводив перекладознавчий аналіз. Пам'ятаймо, ідеться не про початок ХХІ ст., а про початок ХХ ст., коли загальний рівень перекладознавчого аналізу був дуже низьким. Здебільшого в статтях подавали два уривки – з оригіналу та з перекладу – і висновки зводилися до фраз: «як бачите, два твори не рівносильні» і т. і. Фактично не було випрацювано ще критичного розуміння того, у чому суть перевираження літературного твору з однієї мови іншою, що йдеться, по суті, про переклад з однієї культури на іншу.

І. Франко висловлює думку, загальноприйняту в наш час, що з близьких мов перекладати нелегко. Щодо українсько-польських паралелей, то ці мови, з погляду перекладацьких можливостей, і близькосторіднені, і фундаментально різні. Головна розбіжність між ними – акцентологічна, оскільки в польській мові наголос у переважній більшості слів падає на передостанній склад, тоді як українська мова має різнорідні наголоси, навіть на п'ятому складі від кінця. І. Франко наводить назву рідного села Нагуєвич з наголосом на четвертому складі та іншого – Тусанович, де наголос є на п'ятому складі. Саме характером польського наголосу, який зумовлює майже повну відсутність чергування чоловічих і жіночих рим у польській поезії, особливо в невеликих за обсягом творах, І. Франко пояснює, чому С. Твердохліб не зберіг у перекладі чергування чоловічих і жіночих рим першотвору. Про великі труднощі перекладу, пов'язані з відмінними правилами акцентуації, І. Франко пише також у передмові до своїх перекладів К. Гавлічка-Боровського [Т. 26. – С. 514].

І. Франко звертав велику увагу на індивідуальність перекладача, що значною мірою визначається його мовленням (уживаючи сучасну термінологію, ми сказали б «діалектом перекладача»). У дуже цікавій розвідці «Михайло Петрович Старицький», обороняючи цього видатного письменника від несправедливих звинувачень щодо «кування» нових слів, І. Франко писав: «Найцінніше і найкраще в кожному чоловіці, а тим більше в письменнику, се його індивідуальність, його духовне обличчя до всіх його окремих прикметами. Чим більше таких прикмет, тим багатша, сильніша й симпатичніша індивідуальність, його духовне обличчя до всіх його окремих прикметами. Чим більше таких прикмет, тим багатша, сильніша й симпатичніша індивідуальність людини, зглядно письменника. До таких прикмет, що відповідають складові душі письменника, належить і мова. Здається, мова се щось спільне нам усім, а проте нема сумніву, що як кожна дитина в перших роках виробляє собі свій окремий жаргон, так і кожний письменник, особливо талановитий, виробляє собі свою окрему мову, має свої характерні вислови, звороти, свою будову фраз, свої улюблені слова» [Т. 33. – С. 276].

Щоб мати змогу глибше проникнути в тонкощі перекладацького мистецтва, І. Франко наводить у статті кожну строфу в оригіналі й у перекладі та в перекладознавчому аналізі вдається до зіставного методу з досить широким використанням елементів кількісного аналізу. Розглядаючи переклад, він постійно застерігає від розуміння точності як звичайного копіювання тексту оригіналу, що неминуче призводить до спотворення його змісту. Точність повинна полягати в вірну правильний передачі думки твору, його духу.

Загалом І. Франко не схвалював розширення текстів при перекладах, вимагаючи, наскільки це можливо, не тільки однакової кількості рядків, а й відповідності рядка рядкові за змістом. Він докоряв М. Старицькому за значне розтягнення тексту в перекладі «Гамлета» [Т. 32. – С. 168]. Такий же закид він робить і П. Нішинському за те, що перекладач збільшив «Пролог» в «Антигоні» з 99 рядків до 134 [Т. 26. – С. 309]. Проте у деяких випадках І. Франко допускав порушення еквілінеарності. Як філолог він розумів, що еквілінеарність легше зберегти при перекладі українською мовою зі слов'янської мови чи з італійської, ніж з німецької, а, тим більше, – з ан-

глійської. Аналізуючи українські переклади трагедії «Гамлет», він писав, що «Шекспірове мовне багатство і незрівнянна прецизія (під «прецизією» науковець розумів фонетико-граматичну своєрідність англійської мови, її загальновідому стиліст, зв'язану з короткістю слів та відсутністю флексій. – Р. 3.) англійської мови роблять не раз зовсім неможливим навіть для німецького перекладача – не кажучи вже про французького або слов'янського – вбгати один його вірш в один свій» [Т. 32. – С. 169].

І. Франко завжди обстоював необхідність відтворювати засобами цільової мови семантико-стилістичні функції словесних образів оригіналу, уважаючи образну основу невід'ємним компонентом художнього твору. У статті про польський переклад «Каменярів» поет наводить п'яту строфу поезії («Мов водопаду рев, мов битви гук кривавий...») та її польський переклад і при цьому зауважує: «В оригіналі слів 35, у перекладі 40. При всій поетичній свободі С. Твердохліба, переклад цієї строфи щодо передавання думок і образів можна вважати бездоганним» [Т. 39. – С. 16].

І. Франко вважав, що перекладач повинен зберігати образність оригіналу, щоб не порушити цілісності враження. Він виступав проти таких перекладацьких витоків, коли, заради римування, перекладач жертвує змістом. Говорячи що його слова «...І в нас не раз дужа боліла, ...» С. Твердохліб передав неадекватним висловом «pajgorsza udęka». І. Франко вказує що перекладач не лише неточно передав думку першотвору, але й ужив слово зауґека – «новотвір, укуваний, мабуть, тільки для рими» [Т. 18. – С. 407].

Про те, що точна передача змісту тісно пов'язана зі збереженням і правильним переданням художніх образів, писав І. Франко також у рецензії на польський переклад «Слова о полку Ігореве», що його здійснив Б. Лепкий. Про один із найкращих образів цієї поеми І. Франко писав: «...Незрівняне староруське «ничить трава жалощами, а древо съ тугой кь земли приклонилось» передано рядками: «Wiédnie trawa stepowa od żalu, / Drzewa tęskniąc gałęzie schylają».

Гарно, а все ж таки те «stepowa» можна було б лишити на боці і «gałęzie» додано не зовсім добре, а зате пропущено характерне «кь земли» – ні, над передачею сього місця, – пише І. Франко, – варто було б попрацювати. Рецензент радить «зрезигнувати з новочасних поетичних прикрас, перекладач повинен якомога найглибше вникнути в духа і значення оригіналу». Так у зачатковій формі І. Франко сформулював важливість концептуальної метафори на відміну від метафори орнаментальної, прикрашальної, яку в перекладі можна й пропустити.

Про ставлення І. Франка до відтворення в перекладі розміру оригіналу можна говорити на основі його листа до А. Кримського від 11 березня 1892 р., де читаємо щодо перекладу орієнтальної поезії нашою мовою: «Коли вже не можна передати розмір першотвору, то чи не ліпше б ужити космополітичний розмір нового часу – п'ятистопний ямб, римований або неримований?» [Т. 49. – С. 323]

Підходячи до перекладу творів світового письменства як дослідник-лінгвіст, І. Франко в рецензії на польський переклад «Каменярів» обгрунтовує навіть у наші дні новаторську думку про те, що іменники, дієслова, прикметники (до них він зараховує також прислівників способу дії) є основою словесного твору, яка надає йому зміст і дію, а всі інші слова – «се неначе тіновання в малярстві, що оживляє і упластичнює картину» [Т. 39. – С. 19-20]. Учений радить перекладачам урахувувати цю суттєву відмінність між словами обох категорій. Відсоткове відношення слів першої категорії до слів другої категорії в оригіналі повинно відносно дорівнювати відсотковому відношенню їх у перекладі. Якщо ж у ньому відсоткове відношення змінюється на користь слів першої категорії, то це призводить до «перетяження віршів змістом, затемнення картин і подекуди фальшування контуру» [Т. 39. – С. 20]. Досліджуючи лінгвостилістичні засоби відтворення стилю першотвору в перекладі, І. Франко наголошує на необхідності хоча б відносно зберегти мелодійність оригіналу. Аналізуючи німецькі переклади поезій Т. Шевченка, зроблені Ю. Віргінією, І. Франко доказує, що мелодійність віршової мови полягає передусім майже в рівній пропорції між голосними й приголосними, що й повинен урахувати перекладач, якщо він прагне бодай частково відтворити милозвучність оригіналу. Як приклад, І. Франко наводить рядки Т. Шевченка:

Тече вода з-під явора
Яром на долину,
Пишається над водою
Червона калина.
Пишається калинонька,
Явір молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють
І їх німецький переклад:
Fliesst das Wasser untern Ahorn
Fliesst zum Fal hinunter,
Längst der Schlucht? Und rot am Wasser
Prangt der Hirschholunder.
I. Франко доказує, що мелодійність віршової мови полягає передусім майже в рівній пропорції між голосними й приголосними, що й повинен урахувати перекладач, якщо він прагне бодай частково відтворити милозвучність оригіналу. Як приклад, І. Франко наводить рядки Т. Шевченка:

Дослідник вказує, що мелодійність значною мірою втрачено в перекладі, бо в оригіналі є 56 голосних і 59 приголосних, а в перекладі на 53 голосні при-

падає 120 приголосних [Т. 38. – С. 529]. З'ясування вищеподаних проблем – велика заслуга І. Франка як перекладознавця. Адже такі думки не знайти в працях не тільки його сучасників, а й дослідників пізніших часів.

Хоч у власних перекладах (зокрема ранніх) І. Франко інколи допускав надмірну українізацію – згадаймо хоча б «Зея», «Атрієнка», «Корнієнка» з його перекладу Гомерової «Одіссеї» [Т. 8. – С. 185-201], він розумів недоречність її як чинника, що знищує достовірність перекладу. Так, у листі до Олени Пчілки за 4 січня 1886 р. І. Франко висловлює побоювання, щоб, перекладаючи Гомера, П. Нішинський не українізував його так, як він зукраїнізував Софоклову «Антигону» [Т. 49. – С. 11].

Діяльність І. Франка як теоретика українського перекладу була різнобічною і багатогранною. Узагальнення перекладознавчої спадщини І. Франка допомагає пояснити й деякі риси творчості І. Франка-перекладача. Поєднання у Франкових перекладах розкішної художності з точністю стало можливе тільки тому, що І. Франко був не тільки великим майстром слова, а й вдумливим філологом, який надавав значної ваги аналізові першотвору.

І. Франко ніколи не розглядав відповідність перекладу оригіналові механічно, по-буквалістському. Для нього було важливо, щоб переклад справляв на читача-українця приблизно таке саме враження, як оригінал на читача, якому він призначений, щоб мова перекладу відповідала чинним синтаксичним і стилістичним нормам. Це був новаторський підхід.

Адже в історії світового перекладу були періоди, коли під впливом обожнювання біблійних текстів (у прямому смислі) та античної літератури (в переносному), виробилася й утвердилася практика копіювати в перекладах, передусім, синтаксичні структури мови-джерела. Так, Ф. Шляєрмахер у трактаті «Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens» («Про різні методи перекладу» – 1843 р.) обгрунтував навіть теорію підкорення мови перекладу мові оригіналу, т. зв. die Verfremdtheorie (Теорія відчуженості). Був він глибоким дослідником, який першим серед мовознавців усвідомив поняття синхронії та діахронії. Навіть Й. В. Гете був переконаним прихильником таких перекладів з грецької та латинської мов, які читалися б, як текст грецький чи латинський, а не як звичайний німецький, бо він вірив у велику освітню силу класичних мов і боявся, щоб ця якість не була знівечена, якщо текст читатиметься, як німецький. Такі видатні мовознавці як В. Гумбольдт, Ю. Келлер, були переконані в неспроможності художнього перекладу, вважаючи, що кожен художній твір, зокрема твір, створений високохудожньою мовою, замкнений у колі виразових засобів своєї мови, не зіставних із засобами інших мов.

І. Франко завжди вірив у спроможність художнього перекладу, у його повноцінності. Як патріот, який стояв на варті національної гідності, він усвідомлював, що його народові необхідно засвоювати вершинні культурні здобутки інших народів, щоб домогтись інтелектуальної незалежності. Як один із найосвіченіших філологів Європи, він обгрунтував можливість повноцінного, правильного перекладу, випередивши багатьох своїх сучасників на десятиліття.

Подальший розвиток українського художнього перекладу підтвердив слушність націєтворчої функції перекладу в культурологічно-політичній концепції І. Франка. Франковим шляхом пішов український переклад протягом усього подальшого свого розвитку.

Якщо йти до джерел і видавати в Україні серію «Спадщина перекладознавчої думки», то треба було б починати від І. Франка. Слід частіше звертатися до його творів і критичних праць, розвивати його концепції в правильному руслі. Перекладознавчі студії І. Франка стимулювали зростання перекладацької майстерності його сучасників. Вони зберігають своє значення і сьогодні, допомагаючи успішно розв'язувати актуальні питання українського перекладознавства. На жаль, тему «Іван Франко як перекладознавець» опрацьовано аж ніяк недостатньо. Настав час подумати над фундаментальною монографією на цю тему, а також коментовану збірку Франкових висловлювань про мистецтво перекладу та про окремих українських перекладачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк М. І. Посол духовної України в Європі. Іван Франко, Георг Брандес, Бйорнстjerne Бйорнсон та інші... / М. І. Гнатюк // День. – 2011. – 22 квіт. (№ 72-73).
2. Гординський Я. Кулішеві переклади драм Шекспіра / Я. Гординський // Записки НТШ. – 1928. – Т. СХLVIII: Праці Історично-філологічної секції. – С. 55-164.
3. Домбровський О. А. Іван Франко – теоретик перекладу / О. А. Домбровський // Іван Франко : статті і матеріали. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1958. – Вип. 6. – С. 306-331.
4. Лисенко М. Лист до Івана Франка / З невідомого листування з галичанами / Упоряд. Г. Бернацька // Записки НТШ, 1993. – Т. ССХХVI, Праці музикознавчої комісії. – С. 250-251.
5. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50-ти т. / І. Я. Франко; редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 1976-1986. – При посиланні на це видання вказуватимемо в тексті лише том та сторінку.
6. Bida C. A quest for the dramatic : Ukrainian authors turn to Shakespeare / C. Bida // Symbolae in honorem Georgij Y. Shevelov = Збірник на пошану проф. д-ра Юрія Шевельова. – Мюнхен: УВУ, 1971. – С. 45-53.

Роксолана Зорівчак,
професор завідувач кафедри перекладознавства
і контрастивної лінгвістики ім. Г. Кочура

Випускник Університету – заслужений артист України!

Перший випускник акторського відділення кафедри театрознавства та акторської майстерності цього року отримав звання заслуженого артиста України.

Уродженець Львова, актор Національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької Юрій Хвостенко – яскравий приклад вдалого творчого експерименту Львівського університету здобути акторську освіту в класичному навчальному закладі. У 1999–2003 роках під опікою досвідченого педагога, Народного артиста України, професора Богдана Козака відбувалося професійне становлення молодого митця сцени, який, розпочавши з простих комічних ролей, доріс до висот складного трагікомічного амплуа.

Пригадую, як чи не вперше по-особливому розкрився актор в одній зі своїх ще студентських робіт – глибоко проникливому, щемливо щирому Докторі Ранкові у виставі «Нора» Г. Ібсена (реж. Б. Козак). Потім був іскрометний і болісно-трагічний Моцарт («Амадей» за П. Шеффером, реж. – заслужений діяч мистецтв України В. Сікорський) на великій сцені Національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької у Львові та багато-багато інших незабутніх ролей.

Нині Ю. Хвостенко – один із найзатребуваніших акторів театру, спорадично знімається й у кіно (наприклад, особливо цікавий образ створив артист у документальній стрічці «Золотий вересень. Хроніка Галичини 1939–1941»).

Показово, що випускник і сьогодні не забуває про свою Alma mater: зокрема, сам будучи колись лауреатом стипендії для обдарованих та успішних студентів (імені Володимира та Євдокії Блавацьких, 2002), Ю. Хвостенко тепер заснував власну іменну стипендію, яку щороку до Міжнародного дня театру особисто вручає найкращим студентам-акторам факультету культури і мистецтв ЛНУ ім. Івана Франка.

Роман Лаврентій

Самобутність національного театру

Анастасія Головенко та Олена Мигашко ділилися рефлексіями на тему театру соціального дослідження та терапії, а також аналізували київську виставу «Гамлет. Вавилон».

Молоді театрознавці Львівського національного університету імені Івана Франка Андрій Матюнка та Ірина Ліпська говорили про текстові та візуальні джерела до історії Першого українського театру для дітей та юнацтва; Тетяна Стерняк ді-

лилася власними новими документальними знахідками до життєвої та творчої біографії Антоніни Мацкевич (з архіву Львівського академічного обласного театру ляльок); Вікторія Солов'юк презентувала Квартиру-музей Анатолія Горчинського у Тернополі; Марія Цигилик аналізувала у ключі постколоніальних студій відому російську оперу «Мазепа» П. Чайковського; Ольга Олішук ділилася враженнями від прочитання мовою оригіналу рецензій О. Вайльда (усі шестеро – вихованці доц. Майї Гарбузюк). Тетяна Кондратюк (науковий керівник – асист. Марія Романюк) висвітлювала творчі знахідки режисера та художника у львівській виставі «Мама Маріца» за повістю Марії Матіос; Денис Гутник (науковий керівник – доц. Світлана Максименко) доповідав про початки професійного становлення актриси Жанни Тугай.

Показово, що деякі доповіді викликали хвилю питань і обговорень, відтак окреслені питання у формі дискусії буде обговорено вже в п'ятницю, 8 квітня, під час засідання круглого столу «Театр як біль суспільства».

Крім того, гості подивилися кілька львівських вистав: «Голой король» Є. Шварца (Національний академічний український драматичний театр ім. Марії Заньковецької), «Зернохвищ» Н. Ворожбит (Перший український академічний театр для дітей та юнацтва), «Амнезія, або Маленькі подружні злочини» Е.-Е. Шмітта (Львівський академічний театр ім. Леся Курбаса), «Перетворення» за Ф. Кафкою (Львівський драматичний театр ім. Лесі Українки) та «Крила ангела» О. Крилової за Я. Кавабатою (Перший український академічний театр для дітей та юнацтва).

Також вони відвідали виставку «Велика війна 1914 – ... Індивідуальний та глобальний досвід» у Центрі міської історії Центрально-Східної Європи.

Роман Лаврентій

Дебют «дівочої пісні»

Народний дівочий хор «Ліра» присвятив свій перший альбом 200-літньому ювілею Тараса Шевченка.

У концертному залі факультету культури і мистецтв 18 березня відбулася презентація першого, за 15-річну історію колективу, музичного альбому. Народний дівочий хор «Ліра» дебютував на новому професійному рівні з лірикою Тараса Шевченка.

«Студентському колективу зі змінним складом, коли щороку долучаються нові учасниці, а вже досвідчені покидають хор, дуже важко наважитися на випуск власного диска, – зізнається керівник і диригент хору Оксана Мельничук. – Але на певному етапі виникає потреба матеріалізації духовної роботи, якій ми віддані. Тому ми сьогодні маємо честь презентувати наш диск. Ми довго вагалися, якого Шевченка покажемо вам. Ми знаємо його за «Реве та стогне Дніпр широкий», за «Заповіт», за «Кавказ»... Проте його лірику, в якій так глибоко і трагічно оспівана жіноча доля, почуєш не так уже й часто. До того ж, у чому, як не у ліричній пісні, найкраще може розкритися дівочий хор?»

«Встала весна», «Якби мені черевики», «Зоре моя вечірняя», мрійлива «Дівоча пісня» та інші, – жартівливі та сумні, зазвучали дівочими голосами відомі й маловідомі українські пісенні шедеври. Проте диск «Лірика Шевченка» – не лише музична знахідка. Коли більш, ніж рік тому ідея музичного альбому хору тільки почала кристалізуватися в реальний проект, до співпраці з колективом охоче долучився і Народний артист України Богдан Козак, у виконанні якого згодом прозвучала й увійшла до альбому лірична поезія Шевченка: «Якби мені, мамо, намисто», «Русалка», «У тієї Катерини» й ін.

Тож альбом «Лірика Шевченка» сьогодні є унікальним мистецьким проектом, тандемом слова і пісні, який долучився до багатого пласту української культури вшанування творчості Тараса Шевченка.

На презентації диску викладачі, студенти мали змогу послухати декілька піснених композицій хору «Ліра» та поетичне слово від Богдана Козака, а також дізнатися більше про історію і творчі здобутки колективу.

Привітати «Ліру» з першим професійним музичним альбомом прийшла багаторічна учасниця хору, випускниця ЛНУ ім. Івана Франка Катерина Левандович: «Велика вдяч-

ність керівнику і диригенту Оксані Йосипівні за її працю, професіоналізм і ентузіазм! Саме вона завжди вчила нас любити пісню душею, вірити в себе й у свої можливості. Таке підбадьорення дуже важливе для студентського колективу. А випуск диска – це доказ того, що спільна праця всіх учасниць і керівника хору не була марною. Це підсумок роботи і водночас винагорода за неї. А також це – ніби фотографія, яка зберігає цінні спогади...»

Сьогодні концертна діяльність студентського колективу не обмежується університетськими стінами, та й навіть Україною. Хор неодноразово брав участь у фестивалі «Велика коляда» у Польщі, виступав у Греції, Австрії. Дівочі голоси «ліриць» звучали навіть у Віденській опері. А 2014 року «Ліра» був одним із восьми колективів України, які брали участь у спільній молитві на горі Хом'як зі співачкою Русланою Лижичко.

Учасниці хору та керівник Оксана Мельничук сподіваються, що «Лірика Шевченка» започаткує серію музичних альбомів колективу. Адже репертуар «Ліри» охоплює і народні українські пісні, й авторську пісенну творчість українських і закордонних композиторів, а також духовні гімни українською, англійською, латинською та навіть зулуською (мова африканського племені зулу) мовами.

Ірина Лазуркевич

Коли жар-птахи оживають...

Ігор Лісний – арт-менеджер і художник петриківського розпису 5 квітня в головному читальному залі Наукової бібліотеки ЛНУ ім. Івана Франка прочитав відкриту лекцію «Петриківка: від джерел до сучасності», у ході якої окреслив основні віхи історії розвитку петриківського розпису: від сакралізованого настінного декору до сучасного декоративного мистецтва.

Розповідь доповідача супроводжувалась цікавими ілюстраціями, які представляли взірці петриківського розпису на печах у 20-х рр. минулого сторіччя до оздоблень сучасних гаджетів традиційними петриківськими візерунками.

Але на початку була легенда...

Дівчина Оксана, яка мешкала в селі Петриківка, на берегах мальовничої річки Чаплинки, одного разу розмалювала вибілену стіну хати. Пензликом зробила з котячої шерсті, барвники загустила яєчним жовтком. У неї в руках почали розцвітати польові квіти, зачервонили кетяги калини. А далі легенда говорить, що на велике здивування дівчини, з-під намальованих квітів і різотрав'я залопотіли крилами золота жар-птиця. Вона враз вилетіла на подвір'я та почала кружляти над селом. Саме ця жар-птиця приносить петриківцям щастя та достаток.

Традицію малювати пензлем-кошачкою доповідач також пов'язує з легендою. Казкові квіти й чарівні птахи, на переконання майстра, найкраще вдаються пензликом із котячої шерсті. Під час майстер-класу присутні довідалися і про природні барвники, і про техніку нанесення фарби.

Ігор Лісний пояснив, що давніх орнаментів збереглося небагато, адже сільські хати-мазанки білувались щороку. Відтак, попередні малюнки зникали, на їхньому місці з'являлись нові. Петриківці настільки звикли до своїх розписів, що не вважали їх чимось особливим, вони стали нормою повсякденного життя.

Лише у 30-х рр. XX ст. з'явилась перша школа декоративного малювання. Уже у 50-х рр. минулого століття у с. Петриківка збудували фабрику «Дружба», на якій рописували сувенірну продукцію, яку постачали у 80 країн світу. Сьогодні фабрика стоїть у руїнах.

У радянські часи петриківський розпис використовували для створення пропагандистських плакатів, художніх панно, картин. Зі стінного розпису він перейшов на сувенірну дерев'яну продукцію. Його широко застосовували в поліграфії: петриківські орнаменти з'являлись на поштівках, конвертах, марках, ілюстрували дитячі книжки тощо. Ним також оздоблювали вироби з кераміки та скла.

Традиції й тенденції розвитку сучасного живопису, що розвивається та набуває нових рис, доповідач розкривав кризь імена художників. Так, основоположниками класичного петриківського розпису вважають Тетяну Пату і Надію Білокінь.

Серед сучасних майстрів доповідач виокремив Василя Соколенка та Федора Панка, яких вважають корифеями сучасного петриківського розпису, Ганну Самарську, єдину ученицю відомої Катерини Білокур, Марфу Тимченко, яка наносила петриківські розписи на вироби з кераміки, Андрія Пікуша, Марію Яненко, Галину Назаренко та інших. Кожен із майстрів береже традиції й таємниці майстерності петриківського розпису і водночас шукає свого авторського стилю, удосконалює та популяризує народне мистецтво.

Таким чином, від настінного сакрального мистецтва петриківський розпис еволюціонував, і сьогодні його можна побачити і в станковому та монументальному мистецтві, його наносять на різноманітні матеріали – дерево, скло,

кераміку, шкіру, текстиль, метал, пластик тощо.

Ігор Лісний із захопленням розповідав про те, як українські модельєри використовують петриківські орнаменти у створенні нових колекцій. Переконував, що петриківка користується популярністю серед дизайнерів інтер'єру. Нині модний теж розпис авто, і поруч із вишиванкою петриківський розпис набуває все більшої популярності.

Підсумовуючи, доповідач наголосив, що петриківка дуже динамічний вид мистецтва, що сьогодні активно розвивається. З гордістю Ігор Лісний підкреслив, що 2013 року петриківський розпис отримав статус нематеріальної культурної спадщини людства за репре-

зентативним списком ЮНЕСКО. Це наразі єдина форма культурної спадщини України, що потрапила до цього списку.

Довідка:

Ігор Лісний – арт-менеджер проекту «Петриківка» (petryivka.dp.ua) та художник розпису, який надає перевагу невеликим творам із рослинними орнаментами та птахами петриківського розпису.

Народився в с. Петриківка Дніпропетровської області. Досвід петриківського розпису переймав у відомої майстрині Марії Пікуш. Петриківському розпису навчається у Львівській національній академії мистецтв та займається проектами з його популяризації.

Анастасія Коник

Легендарний лектор-медієвіст

На факультеті іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка 10 березня 2016 року вшанували пам'ять доцента кафедри світової літератури ЛНУ імені Івана Франка Галини Леонтіївни Рубанової (21.03.1927 – 12.06.2011), яка працювала на кафедрі від 1950 року і до останніх днів свого життя. Про подругу, колегу, вчителя і легендарного лектора згадували декан факультету іноземних мов Володимир Сулим, доцент кафедри німецької філології Тетяна Буйницька, завідувач кафедри німецької філології Богдан Максимчук, доцент кафедри німецької філології Світлана Маценка, завідувач кафедри слов'янської філології Алла Татаренко, професор кафедри світової літератури Ольга Бандровська, доцент Олена Камаєва, старший викладач кафедри іноземних мов та технічного перекладу ЛДУБЖ Галина Пастушок. Проникнуті щирістю, вдячністю і глибокою пошаною спогади сприяли глибокій і душевній атмосфері вільної бесіди людей, об'єднаних захопленням літературою і діяльністю відданого їй ученого.

Галина Леонтіївна була родом із Кубані. 1945 року вона з матір'ю переїхала із Краснодару до Львова. Закінчила відділ полоністики ЛДУ, працювала спочатку лаборантом кафедри зару-

біжної літератури, потім старшим викладачем. 1985 року захистила кандидатську дисертацію «Проблематика та поетика романів Зофії Налковської 20–30-х років XX ст.». Разом із колегами з кафедри Марією Шаповаловою і Володимиром Моторним Галина Рубанова тривалий час працювала над кафедральним проектом зі створення навчального посібника «Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження», що зазнав чотири перевидання (1973, 1982, 1993, 2011) і який досі залишається чи не єдиним підручником для студентів університетів українською мовою. Ця авторитетна книга слугує не тільки важливим, добре структурованим, візуалізованим інформаційним джерелом, але й має досить високий науковий рівень, що дозволяє використовувати її також як підґрунтя для аргументування при розв'язанні наукових проблем.

2004 року Галина Рубанова опублікувала «Історію світової літератури. Західноєвропейське Середньовіччя» (Львів: ПАІС). Історик літератури, медієвіст, добрий методист, талановитий лектор, вона залишилася в пам'яті багатьох учнів саме завдяки своїм цікавим і захопливим розповідям про зарубіжну літературу Середніх віків, Відродження і XVII століття. «Ні, вона не була

науковцем. Галина Леонтіївна Рубанова була поетом. Одухотвореності, з якою вона читала лекції, варто сьогодні пошукати. Вона вмila дати відчутти епоху, пропонувала можливість доторкнутися до минулого, воно раптом оживало. А більшого, може, й не треба», – згадує Тимофій Гаврилів.

Пам'яті дорогого Вчителя і наставника присвячено збірник наукових праць під назвою «Пережиття», який презентувала науковий редактор Світлана Маценка (*Пережиття: науковий збірник на пошану пам'яті Галини Рубанової / наук. ред. С. Маценка, відповід. ред. О. Левицька. – Львів: Українська академія друкарства, 2016. – 232 с.*). Ідею «пережиття» розвиває В. Єрмоленко у своїх есе «Далекі близькі»: «...*Пережиття, наджиття, продовження життя по той бік життя. Але чи не є це, зрештою, головною рисою життя – його здатність до існування після себе самого? Потужність його сили, навіть найтендітнішого існування, яка дала діє навіть тоді, коли самого життя немає? Чи не є це головною рисою життя: залишатися життям після життя? Чи не є це головною рисою життя: бути сильнішим за смерть?*»

У текстах, вміщених у збірнику, ідея *пережиття* підхоплюється в якості пам'яті, що дозволяє людині жити так довго, доки про неї не забули,

як продовження і поглиблення її напрацювань, осмислення її доробку й окреслення тих нових напрямів дослідження, які виростають із нього, як рецепція середньовічної культури у новітній літературі. Метою наукового видання є також привертання уваги до одного з важливих дослідницьких аспектів – літературознавчої медієвістики, засади якої були створені на кафедрі світової літератури, у тому числі й зусиллями Галини Леонтіївни Рубанової.

Світлана Маценка

Пам'яті вчителя

Неймовірно таланитим тим, на чиєму життєвому шляху зустрічаються віддані своїй справі наставники, які обережно, щоб не завдати шкоди природним задаткам людини, вмila й натхненно піклуються про те, щоб скеровувати і плекати особистість в її становленні, бути для неї певний час опорою, а тоді відпустити її, вже так ніколи і не звільнившись від відповідальності та турботи про своїх вихованців. «Щасливий той, – розмірковував про свого вчителя Гіперіон, герой знаменитого роману Фрідріха Гельдерліна, – кому в ранній юності довелося зустріти благородний дух людський!.. Яку рідкісну насолоду відчуваєш, коли душа в такий спосіб черпає сили, пізнає себе, набуває своєї цілісності й наш розум поступово постає у всеозброєнні». До таких, безумовно, належав Олексій Володимирович Кондзьолка, старший викладач кафедри німецької філології Львівського національного університету імені Івана Франка. Талановитий педагог і висококваліфікований філолог-германіст, він навчав не одне покоління студентів німецького відділу факультету іноземних мов особливого ставлення до мови як до системи духовного життя, як до живого організму. Сам він глибоко знав і відчував німецьку мову як свою рідну та постійно вдосконалював її. Багато читав, зокрема постійно студіював словники, як захоплені історії слів.

Олексій Володимирович народився 10 лютого 1941 року в селі Бартаїв Городоцького району Львівської області в родині кравця, який мав четверо синів. Закінчив у Львові школу-інтернат, а потім навчався на факультеті іноземних мов. Свої знання німецької мови застосовував уже тоді, будучи членом редколегії факультетської газети і беручи участь у театральному гуртку. Після закінчення університету два роки працював у технікумі в Крукиниках викладачем німецької мови, а потім у ПІТІ м. Львова перекладачем. Після цього став викладачем кафедри німецької філології ЛНУ ім. Івана Франка. Цікавився лінгвістикою, вивчав творчість німецького критика, публіциста і літературознавця Александра Абуша. Любив дискутувати на літературні й політичні теми, любив розповідати про тварин.

Студенти німецького відділу факультету іноземних мов ЛДУ ім. Івана Франка, 1984–1989 рр.

Олексій Володимирович – мій Учитель. Якщо я сьогодні можу назвати себе філологом-германістом, то це саме його велика заслуга. Він навчив мене працювати з мовою, до певної міри він долучив мене й до літератури, яка стала моїм основним фахом, бо ми читали разом багато казок, читали й аналізували твори сучасної німецької літератури, наприклад, «Розколате небо» Крісті Вольф, про творчість якої я пізніше захистила кандидатську дисертацію.

Олексій Володимирович – мій Наставник, який відкрив для мене Львів, оперний театр, музеї, меморіальні комплекси, куди часто ходив із нами, студентами першого курсу. Він став для мене взірцем ставлення до обраного фаху, до тих, кого навчаєш, кого скеровуєш в його науковій діяльності.

Олексій Володимирович упродовж багатьох років був моїм справжнім співрозмовником і колегою, який умів вислухати, поцікавитися проблемами, розпитати про життя та роботу. Він завжди для мене мав час і виявляв щирий інтерес до моїх досягнень. Він радів моїм успіхам і після захисту докторської дисертації змінив звичне «Світланко» на «Світлана Павлівна», що звучало як справжнє визнання.

17 грудня 2015 року Олексій Володимирович відійшов у Вічність. Пам'ять про нього, його неоціненний труд залишається з нами. Мелодії його душі продовжуватимуть відлунювати в серцях його численних учнів.

Світлана Маценка

тично колишньому викладачеві лише одні неприємності.

Після закінчення університету я кілька років працювала на кафедрі німецької філології лаборантом, була якоюсь мірою «колегою» Олексія Володимировича і могла з іншого боку спостерігати, як він уболює за своїх студентів, як тішиться їхнім успіхам, як розчарується через їхні помилки. Не знаю, чи правильно з точки зору педагогіки настільки особисто сприймати викладацьку роботу, як це робив Олексій Володимирович, але для нас він був найкращим Учителем.

Ольга Сидор

Зустріла зовсім випадково на вулиці свою одногруппницю з часів нашого навчання у Львівському університеті. Минуло багато років від тоді, коли ми стали випускниками факультету іноземних мов. Оскільки ми навчалися в одній групі, одразу прозвучало багато запитань: «Як ти?», «Що ти?», «Як ті, як інші»? Але, коли вона згадала Олексія Володимировича Кондзьолку, куратора нашої групи, мене огорнуло відчуття затишку й тепла, ніби я вдома.

Цієї людини вже немає серед нас, однак забути про неї не можна. Я б сказала, що це була особистість із двох великих літер: Людина та Викаладач.

На першому курсі навчання я була полохливим дівчиськом, котре боялося майже всього та всіх. Щодня першу пару вів у нас Олексій Володимирович і я «оживала». Аудиторія наповнювалася атмосферою любові, батьківського тепла. Я знову потрапляла в «зону комфорту», що було дуже важливо для першокурсниці. Крім того, я отримувала хороші знання від фахового викладача. Ще пригадується наша екскурсія Львовом з Олексієм Володимировичем. Як багато він робив для нас у позаурочний час! У нас було багато спільних заходів. Він відкривав для мене не тільки таємниці опанування німецькою мовою, але й таємниці спілкування одне з одним, і таємниці старого Львова. Мені здається, що зараз є небагато таких викладачів.

Прикро, що я пишу про нього вже після його смерті. Люди, чомусь, схильні згадувати про хороших людей, коли їх уже немає серед нас. Я теж – не виняток. Однак мені хочеться сказати: «Дякую, Олексію Володимировичу, що Ви були з нами! Світла Вам пам'ять!»

Надія Гриник

Традиції святкування Ноурузу

Іранці та багато їхніх сусідів по-особливому ставляться до приходу весни. Традиційне свято початку нового року – Ноуруз – весняне рівнодення, оновлення природи, крок до кращого життя, а, за словами Гафиза Шіразі, момент перемоги молодості над старістю: «Подих весняного вітру принесе аромат мускусу, а старий світ ще раз помолодіє»¹.

Коріння Ноурузу сягає кількох тисячоліть до Різдва Христового й нерозривно пов'язує наших сучасників із національною свідомістю людей, які жили на території Іранського плато. Навіть із прийняттям ісламу це свято не стерлося з пам'яті персомовних і тюркомовних народів, які живуть поруч. Перший місяць року мовою фарсі називається *фарвардін*, тобто місяць, коли були створені ангели (*фареши*). Та вже Омар Хайям у книзі «Ноуруз-наме»² на початку зазначає, що причиною встановлення цього свята є те, що Сонце здійснює оберт за 365 днів і чверть доби, після чого повертається в перші хвилини сузір'я Овена. Правитель Каюмарс поділив рік на дванадцять частин і назвав кожну з них іменами ангелів, яких Творець послав у світ. Каюмарсовий син Гушанг винайшов ковальство, навчив людей столарувати, ткати, збирати мед; онук Тагмура побудував вулиці й базари, навчив людей писати. Коли наступний шах Джам осягнув циклічність настання нового року, то назвав його перший день Ноурузом, а інші царі продовжили цю традицію. Між іншим, цей же ж правитель немало «насолів» підданам, бо саме з його вини у світ прийшла холоднеча і зима. Таким чином, змішавши паростки наукового та міфологічного світогляду, Омар Хайям описав розвиток перської цивілізації, її здобутки аж до приходу ісламу на іранські землі. Ба більше, він зміг органічно завершити свою оповідь роками царювання свого покровителя Малік-шаха Сельджука, неабиякого поціновувача астрономії та математики.

Справедливий правитель упродовж віків був особою, від якої безпосередньо залежав добробут населення країни, тому з покоління в покоління перший день Ноурузу розпочинався з приходу доброго і мудрого чоловіка, який вітав шахіншаха в його палаці. Делегат не міг бути ріднею шаха, частіше це був священнослужитель, який ніс правителю багато чого: кубок вина, перстень, золоті й срібні гроші, ростки ячменю, меч, лук і стріли, каламар із пером і тираду привітань зі знонйкращими побажаннями. За це шахіншах розпочинав святкування й оголошував, що вислухає їхні турботи, виявить милосердя. У день Ноурузу вирішували багато суперечливих питань, до прикладу, відпускали деяких в'язнів на волю. Насамперед до правителя зверталися прості люди, наступного дня – знать і чиновники, згодом кінне військо та священнослужителі, та аж насамкінець родичі й наближені володаря. Кожен отримував сповна справедливості й подарунків, яких заслужив.

Аліакбар Дегхода, перський енциклопедист, детально описав давні звичаї Ноурузу в однойменній статті, посилаючись на іранські й арабські джерела. Серед народних традицій початку року він згадує також обливання водою на взаєм, дарування цукру, розпалювання нічних вогнів. Та все це стосується доісламського Ірану, оскільки в період правління Арабського халіфату верхівка не сприяла проведенню свята Нового року, а лише охоче приймала дари від підданих. Упродовж п'ятнадцяти століть ісламу зовнішні вияви Ноурузу зазнавали змін, останнім часом вперто проштов-

хується ідея перенести початок року, щоб синхронізувати його з релігійним календарем мусульман і позбавити зороастрійського забарвлення. Очевидно, це не перші спроби витіснити народну традицію, як і писав Фірдоусі: погас вогонь у храмі, поблякло світло Ноурузу, але коли це свято завітало, зійшло сонце і світ перетворився на сад.

В іранських казках дуже образно описаний цей вічний перехід до весни. Щороку спускається з гори в місто один чоловік на ім'я дядечко Навруз, а за міськими воротами живе стара жінка, яка любить його до нестями. Відчуваючи наближення коханого, вона гарно прибирає в хаті й на подвір'ї, чепуриться і стелить килим біля водограю. На мальованих татах жінка розкладає сім святкових страв, солодоші та сухофрукти, розпалює мангал і ставить перед собою кальян, та невдовзі, втомлена, засинає. Дядечку Наврузові шкода будити її, тож він пригощається сам, залишає жарину в мангалі та цілує кохану в щок на прощання. Господина прокидається і бачить, що гість уже пішов. Кажуть, що коли вони зустрінуться, настане кінець світу, та досі цього не відбулося³.

Сім новорічних атрибутів досі в Ірані називають *гафт-сін*, бо всі вони розпочинаються з літери «сін», простіше кажучи, «С». Передсвяткові клопоти передбачають якнайретельніше прибирання оселі, придбання нового одягу, тому часу крутити мудрі вареники, вушка, варити борщі, юшки, риби, узвари, заправляти численні салатики господиня не має. На перському столі майже нічого вареного, хоча про дещо варто подбати заздалегідь. Наприклад, виростити зелень із зернят – це ще добрий два тижні до Ноурузу потрібно підібрати все необхідне.

Неодмінним атрибутом столу *гафт-сін* є пророщений ячмінь, який зараз замінюють будь-якою доступною зерновою культурою, зазвичай, пшеницею. *Сабзе* – так перською називаються зелені паростки, – вважалися гарним знаком, адже від ячменю чимало користі – мудреці та відлюдники вживають його, він запобігає хворобам крові, пухлинам, запаленню легень і ще багатьом нещастям, які докладно описує Хайям у своїй книзі.

Сіб – це звичайнісіньке червонобоке яблуко, ніби обличчя зі здоровим рум'янцем, про який попіклувалася сама природа.

Сір – часник, про лікувальні властивості якого українці знають не менше, ніж іранці.

Серке – оцет, який символізує гідне прийняття труднощів, терплячість і покірність.

Сомак – іранська приправа, яка дуже корисна для зубів і ясен, а також полегшує перебіг діабету, повертає смак до життя, символізує перемогу добра над злом.

Сенджед – плоди маслинки вузько-листої, близької родички нашої обліпихи. Вони символізують любов, кажуть іранці. А згідно з народною етимологією, сенджед – назва споріднена з дієсловом *санджідан*, що означає «обдумувати, робити щось уважено».

Щодо сьомого елементу гафт-сін можна довго сперечатися, адже хтось вважає за потрібне поставити на стіл скриньку з дзвінками монетами (*секке*), інші ж надають перевагу запашному гіацинті (*сомбол*), а дуже прискіпливі господині витрачають ледь не добу, щоби зварити специфічну страву з пшеничного зерна, яка називається *саману*... Про цю страву можна довго розказувати, так і не визначившись, чи смакує вона нам, чи ні. Для приготування необхідні пророщені зерна пшениці, борошно, олія та горіхи в шкаралупі. Саману готують ще

в Таджикистані, Узбекистані, Киргизстані й кожний народ має свою легенду, пов'язану з винайденням цієї страви. Іранці розповідають про середньовічну облогу одного міста, мешканці якого потерпали від нестачі харчів. Коли ж хтось знайшов торішний промоклий міх із зерном, то господині кинулися варити щось із нього. Готували довго, щоб домогтися хоч якогось результату, тому все перетворилося на однорідну масу, навівшись якої оборонці міста дали гідну відсіч ворогам. Цього ж бажають іранці рідним і близьким упродовж святкових днів: хай твій Ноуруз буде переможним.

Таким чином, елементи гафт-сін символізують побажання на весь прийдешній рік для цілої родини. Окрім того, кожна сім'я прикрашає стіл на власний смак, надаючи символічного значення запаленим свічкам, живій золотій рибиці в акваріумі, дзеркалу, томику поезій Гафиза чи ошатному виданню Корану. Найбільшим здивуванням для нас буде побачити на столі різнобарвні крашанки, але іранці лише знижують плечима, мовляв, що зробиш, символ плодучості.

У передчутті Ноурузу вулиці міст перетворюються на різнобарвні листівки, здається, кожен власник магазинчика дотримується єдиного правила – лише б не замало прикрас! Останнім часом навіть в Інтернеті можна спостерігати своєрідні конкурси фотографій святкового столу, де всі охочі виставляють на загальне схвалення чудеса драперії, розміщення посудин, освітлення та буяння кольорів. Такі заходи неабияк зближують і дозволяють відчутти себе частиною єдиного цілого, незалежно від того, в якій куточку світу тебе б не закинула примхлива доля.

Свято початку року іранці намагаються відзначати цілою родиною, якщо ж старше покоління живе далеко, то молодші навідувуть їх, дтіахи отримують подарунки. Не забувають пом'янути й тих, хто відійшов у краший світ. А якщо Ви дружите з іранцем і чомусь не встигли його привітати, то він сам першим зробить це. Зазвичай вітають словами «хай новий рік буде благословенним», бажають, щоби кожен день для Вас був, мов Ноуруз.

Помпезність Ноурузу підкреслюється тим, що свято триває не один день, а два тижні. Тринадцятого дня місяця фарвардіна іранці відзначають день Природи – *сіздаг бе дар* – коли виїжджають з усією родиною на заміський пікнік. Хоча для дня Природи досить навіть котрогось із місцевих парків. Там можна випустити у водойму золотих новорічних рибок і залишити зелень пшениці. У багатьох сімей у парках є свої улюблені місця відпочинку просто неба, на траві зі скатертиною, з імпровізованим допотопним мідним чайником, який нагрівається невідомо від чого, з домашніми чи купленими солодошами. Чи не тому іранські діти незвично для нас спокійні – вони з наймолодшого віку почуваються впевнено в колі великої родини, де кожне покоління виконує свою виховну функцію, де рідні багато часу проводять разом.

Щороку в двадцятих числах березня студенти та викладачі кафедри сходознавства імені професора Ярослава Дашкевича запрошують іранців і тих, хто цікавиться перською культурою, зустрітися з нагоди Ноурузу. Це добрий привід для молодшого покоління дізнатися про традиції, показати, чого навчилися, познайомитися, поспілкуватися з носіями мови. Кожного разу Ноуруз у нас відрізняється, адже не буває двох однакових років урожаю, але ця зустріч завжди залишає приємні враження і посилює мотивацію навчатися, й удосконалюватися.

Надія Вишневська,
асистент кафедри сходознавства
імені Ярослава Дашкевича

Студенти та викладачі кафедри сходознавства імені професора Ярослава Дашкевича Львівського національного університету імені Івана Франка 23 березня 2016 року відзначили свято Новруз, яке в традиції багатьох східних народів знаменує початок нового року, нового життя, очищення душі та прихід весни.

¹ З газети 164 з «Дивану» Гафиза Шіразі (1325–1390).

² Омар Хайям. Ноуруз-наме. Пер. Б. Розенфельда // Магія Навруза. – Алматы, 2007. – 312 с. – С. 43–101.

³ Омар Хайям. Ноуруз-наме. Пер. Б. Розенфельда // Магія Навруза. – Алматы, 2007. – 312 с. – С. 43–101.